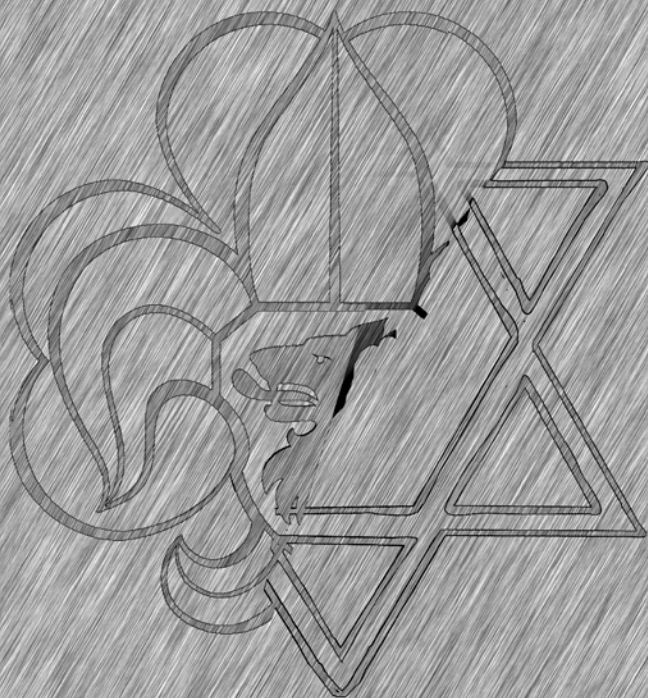

Izraelský kaleidoskop

výpisky z cestovního deníku

Jitka Radkovičová – Tiki

Obsah

Podzim 2013	3
Maud Michal Beer	6
Amira Stern (Jabotinsky Institute), Tel Aviv	7
Yael Diamant (Beit-Haedeut), Nir Galim	8
Tel Aviv i jiná místa	11
Muzeum Etzel	13
Intermezzo	13
Chava a Max Livni, Kirjat Ti'von	14
Kfar Hamakabi	16
Beit She'arim	18
Alexander Zaid	19
Neot Mordechai	21
Eva Adorian, Ma'ayan Zvi	24
Závěr první etapy	26
Jaro 2014	28
Institut Žabotinského podruhé	29
Shoshana Zachor, Kfar Saba	31
Maud Michal Beer podruhé	34
Masada, Brit Trumpeldor	34
Muzeum Etzel, Muzeum Irgun Zvai Leumi, Tel Aviv	37
Kvutsat Yavne + Beit-Haedeut	40
Ruth Bondy, Ramat Gan	42
Znovu Kirjat Tiv'on	46
Kfar Ruppín (Ruppínova vesnice)	48
<i>Intermezzo – Hledá se Rudolf Menzeles (aneb: Záhady i po sedmdesáti letech)</i>	51
Neot Mordechai podruhé	54
Znovu Eva Adorian, Ma'ayan Zvi a Ramat ha-Nadiv	56
Věra Jakubovič, Sde Nehemia – aneb Přejdi Jordán	58
Tel Chai:	59
Petr Erben, Ashkelon	61
Závěr	64

Podzim 2013

A je to tady. Stojím v odbavovacím prostoru na pražském letišti a – úpěnlivě se modlím. Historek o „ostrých hoších“ z El Alu a o drsných výsleších před odletem do Izraele už jsem slyšela tolik, že čekám něco na způsob tortury.

Je fakt, že „ostrý hoch“ na mě poněkud vykulil oči, když jsem na jeho dotaz suše odpověděla, že letím do izraelských archivů hledat stopy po předválečných československých židovských skautech, aby posléze udivený pohled zamaskoval profesionálním výrazem značky pokerface a odvedl řeč jinam.

Pravděpodobně si nemohl srovnat v hlavě, proč jezdím do archivů na dovolenou. Ještě tak studijní pobyt, to by člověk chápal. Ale dovolená? Nicméně zachránila mě kouzelná modrá složka a v ní přehledně srovnaná mailová korespondence s řediteli a archiváři všech možných izraelských institucí od muzeí až po dokumentační centra kibuců. Dotazy ustaly. A já jsem nastoupila do letadla.

Pocity mám zvláštní: vždy létám s partou. Pokud letím sama, pak do prostředí, které znám. Teď letím sama a v podstatě nevím, co mám od Izraele čekat. Na klidu nepřidá pověst země, kde se Palestinci odpalují v autobusech a občas z nebe spadne raketa, která si nevybírá. Jenže: letím také s vědomím, že tam musím odvést pořádný kus práce – všechny ty archivy a všechny ty lidi musím „vytěžit“ tak, aby to mělo maximální účinek pro další práci po návratu do vlasti.

Nad ránem, po příletu na Ben Gurionovo letiště, mě čeká další stupeň tortury: izraelská celnice. Ta si mě podává po lžičkách. Opět se to snažím chápat; jezdit na dovolenou do archivů nejspíš opravdu není moc obvyklé. Musím ale poznamenat, že tento postup plně akceptuji: je vcelku pochopitelný, protože málokterá země na světě se potýká s terorismem na vlastním území v takové míře, jako právě Izrael. Ostražitost je tedy na místě.

Vyměňuju eura a dolary za šekely, nastupuju do vlaku, který posléze měním za autobus a ve Staré Jaffě hledám Old Yaffa Hostel. Je pátek, brzké ráno, město se teprve probouzí, a tak si v arabském stánku (jediném otevřeném) koupím kafe, jehož síla mne málem složí, utábořím se na mořském břehu a snažím se srovnat první dojmy.

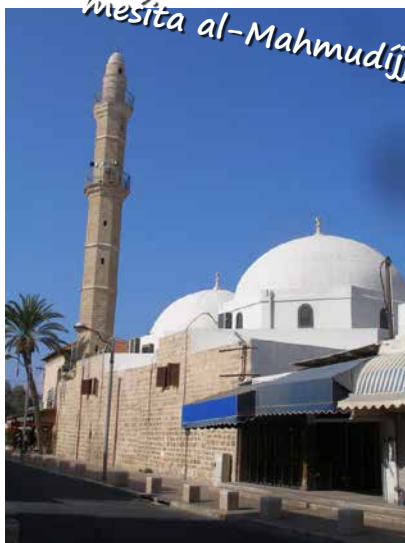
azurové pobřeží v Tel Avivu

Když přední sionistický činitel a „duchovní otec“ státu Izrael Theodor Herzl začal psát svoji novelu „Altneuland“ (Staronová země) a zmiňoval v ní fiktivní „Pahorek jara“ – hebrejsky Tel Aviv, určitě netušil, že jeho fikce bude brzy přeměněna do reality a dostane podobu moderního města se vším, co k němu patří. Je to ostatně izraelská specialita – převádět myšlenky do reálné podoby. Dřina generací je tady vidět na každém kroku. A tak tedy také díky Herzlovi mohou obdivovat architekturu na pobřeží, nad kterou se klene ne-sktečné azuro.

Pak hodím na záda bágel a vyrazím k hostelu. Vítá mě stará koloniální budova obklopená tržištěm, nepopsatelná atmosféra, v recepci příjemný

mešita al-Mahmudíjja

mladý muž – a pokoj s malým psacím stolem, což je v tuto chvíli to nejdůležitější. Shodím bāgl – a hned si stůl vyzkouším. Vyzkouším také sprchu, je vedro jako v peci, sedmatřicet stupňů – a to je prosím listopad. Pouštím klimatizaci a jdu se porozhlédnout.

Dům má terasu s venkovní kuchyní a místem, na kterém se dá přespat jen tak pod hvězdami, což by mi v tom vedru vyhovovalo, kdybych sebou přes půl světa netáhla laptop, foťáky, diktafony a podobné vybavení, které bych opravdu velmi nerada nechávala bez dozoru. Také se zde snídá, a tak moje druhé izraelské kafe už je vyrobeno z vlastních zdrojů právě zde.

Abych pokračovala v popisu příjemných stránek věci: padám hlady a tak první izraelské jídlo je nějaký mix z rybích potvor, tipovala bych to na rybí tatarák, vynikající domácí chleba, máslo a záhadná, skvěle chutnající pasta.

Na dnešní den nemám naplánovanou žádnou činnost, nevěděla jsem, co se mnou udělá noční přelet a nechala si čas nutný k aklimatizaci. Vyrážím tedy na obhlídku místa a města.

Procházím Starou Jaffou; začínám u věže s hodinami na Clock square, jdu náměstím Kikar Kedumim na návrší nad městem, které pokračuje uměleckou čtvrtí a rozkvetlými zahradami a k moři spadá všelijak prolamovanými uličkami. Prokličkuju jimi a prolézám přístav. Tam zůstávám a protože zítra už mě čeká práce, vytahuju zápisník a připravuju se na interview.

Večer se vracím „domů“ a družím se na terase se švédským dobrovolníkem a nějakými Poláky. Na blízké mešitě právě zpívá muezzin, nerozumím ničemu, jen tomu Allahu akbar.

Jak se posléze ukázalo, byl to můj první a jediný volný den v Izraeli.

Maud Michal Beer

Následujícího dne jsem se telefonicky ujistila, že na předjednané návštěvě se nic nemění a tak vyrazím za Maud Michal Beer, prostějovskou rodačkou a členkou skautského hnutí Tchelet Lavan.

*prostějovská družina Atid
(Budoucnost); Maud Beer
sedící vpravo*

*Maud Beer s rodinou,
Tel Aviv 2011*

Mají to ostatně v rodině: už její maminka jako mladé děvče chodila v rakousko-uherských časech v Prostějově do Blau-Weiss a Maud pak jenom převzala rodinnou štafetu. Blau-Weiss a Tchelet Lavan jedno jest – obojí znamená Modro-bílí, jedno v němčině, druhé v hebrejštině. Sionistické barvy – dnes barvy státu Izrael.

Jedu autobusem z jaffské Jeruzalémské třídy na Ibn Gabirol, pak musím najít Shmuel Hanagid. Ve vlacích návštějí občas funguje v angličtině, ovšem tragédií je městská doprava: tam to běží jenom hebrejsky a tak se musím pořád ptát. Lidé jsou naštěstí velmi milí a angličtinu používají. Bylo mi ale jasné, že s tím okamžitě musím něco udělat, a tak má první hebrejská slova, naučená z nutnosti, jsou tato: Hatachana habaah – příští zastávka. Hatachana habaah Shlomo Hamelech – příští zastávka Krále Šalamouna.

Setrvala jsem u Maud do pozdní noci, bylo o čem mluvit. Maud má fenomenální paměť, je po všech těch desetiletích schopná vyspat jména lidí na fotografiích, a tak střídavě fotím, zapisuju, nahrávám... A protože je sobota a dost pozdě, vydávám se nazpět do hostelu v Jaffě pěšky, podél

*Jízdní řád MHD v Tel Avivu:
našinec se v něčem takovém
orientuje velmi obtížně ☹*

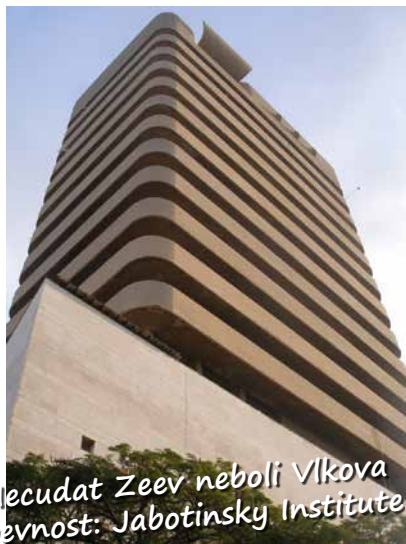
pobřeží. Je to pět, šestikilometrová procházka, pláže plné lidí, cestou mě provázela vůně z všudypřítomných grilů a skvělá atmosféra. Začínám rozumět izraelskému nadšení pro grilování. Sama bych si dala steak, ale spěchám, abych zapsala dojmy ze setkání. Mám natočenou svou první izraelskou nahrávku, nafocených plno zajímavých materiálů včetně originál židovské hvězdy odpárané ze svetru po návratu z Terezína, tipy na dvě nové knihy v hebrejštině – ty musím sehnat v Praze, kdyby hrom třískal; jsou v nich fotky prostějovských židovských skautů a jejich životopisné údaje. Spoléhám na přátele v knihovně Židovského muzea.

Večerní trek byl pěkný, zapsala jsem, co bylo nutné a do postele padla jako podřátá.

Amira Stern (Jabotinsky Institute), Tel Aviv

Dnes jsem od osmi ráno do večera pracovala v Institutu Žabotinského, přestože je neděle. Byla vůbec otázka, jestli institut najdu: z Jeruzalémské třídy ve Staré Jaffě jede do centra plno autobusů, ale všechny jsou narvané, je první pracovní den a ranní špička k tomu. Takže když jsem se do jednoho busu nacpala, stála jsem tak nešikovně, že nebylo vidět, kudy jedeme a nevěděla jsem, kde vystoupit. Stává se z toho klasika. Nicméně dobrá věc se podařila mimo jiné i proto, že budova Mecudat Zeev, neboli Zeevova pevnost (míněn je Zeev Žabotinský, hlavní ideolog revizionistického hnutí), se nedala přehlédnout a autobus číslo 38 zastavil pět metrů od ní.

Tomuto archivu, ve kterém se nachází dokumenty sionistického hnutí revizionistů, ke kterému se hlásilo také československé skautské hnutí Brit Trumpeldor (Bejtar), kraluje sympatická dáma jménem Amira Stern. Díky mailům, které jsme si v několika předchozích měsících vyměňovaly, jde všechno jako na drátkách: čeká na mě několik krabic plných nejrůznějších dokumentů. Toto hnutí, které bylo od roku 1931 korporativním členem Svazu skautů RČS, se vyznačuje vysokou mírou organizovanosti a na rozdíl od ostatních skautských židovských celků také jistým stupněm militantního zabarvení: hnutí Bejtar se hlásilo k myšlence nejenom vybudovat, ale také vybojovat židovský stát, pokud to bude nutné. S ohledem na dosavadní židovskou historickou zkušenost je na místě ptát se, zda zakladatelé Bejtaru neměli po ruce křišťálovou kouli...

Mecudat Zeev neboli Vilcova
pevnost: Jabotinsky Institute

ואף-על-פי-כן ולמרות הכל ארץ ישראל!	שם: ארי' זינבאל
אני כותבך בזאת בעל תעודה זו נמצא ברודי. בחור, שבוך מנה' בדרך נלחמו אר צד מיום זה תשרי תש"א עד היום ולא היה בוכלתו לקבל תעודת השלמות.	מקום: קזמאר (ס. קזמאר) סלוקה תאריך: 1. XI. 1912.
החבר השתתף בפעילות בכל עבודות הבית.	משלח היד: ארצות שנת הכניסה לפית"ר: 1937.
התעודה זו נומדת בתקפה עד שנעז מופד דא. עד שנעזד לפני הנציבות בא"י.	חתימת בעל התעודה:
רודי כ"ז תשרי תש"ב. חתימת הנציב.	הערות

Průkaz člena hnutí Brit Trumpeldor Ariho Zinbala z Kežmaroku
(zdroj: archiv Institutu Žabotinského)

Dnes není takové vražedné vedro jako včera. Naopak. Ve studovně Žabotinského institutu funguje klimatizace tak usilovně, že jsem vylezla ven zmrzlá jako preclík. Pár krabic zůstalo nedotčených. Když odtud odcházím, je naprosto jasné, že zdejší perfektně vybavená studovna mě nevidí naposled. A je to pravda – Mecudat Zeev mě uvidí ještě dvakrát. Ani jednou se ale nedostanu do zdejšího muzea, věnovaného revizionistům, Žabotinskému a silové složce Bejtaru, organizaci Irgun. Tak snad někdy příště...

Večer si uvědomuju, že jsem naposledy snídala – v sedm ráno. A tak si na terasu kromě laptopu a poznámek nesu falafel a něco, u čeho nevím tak úplně přesně, co to vlastně je, ale je toho velký kus a fantasticky to voní – nějaká placka s kořením. Prodávají to v arabských stáncích dole na tržišti. Kontroluju nafotografovaný materiál, zkouším provizorně překládat německé názvy článků z časopisu Tel Chaj, luštím korespondenci – ale pak usoudím, že mí překladatelé odvedou zcela jistě lepší práci a nechávám toho. Zasekávám se na příběhu komisaře Bejtaru Naftali Faltina, který se v roce 1940 z Prahy okupované Němci pokusil dostat do svobodného světa několik set Židů bezprostředně ohrožených na životech. Povedlo se: na lodi Sakaria se díky tomuto odvážnému muži zachránilo přes pět set lidí, převážně československých příslušníků hnutí Brit Trumpeldor.

Yael Diamant (Beit-Haedut), Nir Galim

Moje komunikace s ředitelem Beit-Haedut (vedená ještě z Prahy) vypadala následovně: přijedeš-li v pondělí nebo ve čtvrtek, budeš mít výhodu a setkáš se s potomkem zakladatelů skautského hnutí Bnei Akiva v Nitře. Moje reakce: OK, přijedu tedy, jak je potřeba, sděl mně ale, na jaké adrese váš ústav sídlí. Odpověď zněla: žádnou adresu nemáme... A tak jsem si představila dunu v poušti, na ní mošav, někde uprostřed mošavu budovu s nápisem Beit-Haedut (hebr. Dům svědectví), ten nápis navíc neumím přečíst, protože je hebrejsky – a sedla jsem si k internetu, abych se podívala na stránky zmíněného ústavu a vytiskla úvodní fotku, protože bez ní na místě samém nejspíš budovu neidentifikuju.

Problematické to bylo už v Tel Avivu. Správný autobus jsem sice našla bez problémů, třebaže centrální nádraží má sedm pater na výšku a tvoří dokonalý labyrint. Problematické je to ostatní: reproduktor chrchlá hebrejsky a já tak úplně nevím (zase už), kde přesně vystoupit. K vyřešení problému ale stačí krátká domluva s řidičem a už sypu ven na frekventovanou dálnici, kde přejít na druhou stranu se dá jedině s nasazením života. Risknu to, přecházím křižovatku a teprve pak si všimnu, že o kus dál jsou semaforey. Po chvilce stojím u vjezdové brány na okraji Nir Galim a snažím se přečíst nápis, nad kterým schlíple visí státní vlajka (ty jsou v Izraeli ostatně všude a já to chválím).

Hmm... Copak tady asi píšou?

S výjimkou letopočtu samozřejmě nevyluštím nic, stejně tak záhadné jsou směrovky – a tak sahám do báglu, vytahuju fotku prozíravě pořízenou v Praze a vcházím za bránu do nitra mošavu. Zrovna když zkoumavě hledím do palmového houští a to, co vidím, srovnávám

s obrázkem, zakvílí vedle mě brzdy, z auta vykoukne sympatické děvče a ptá se: ty jsi Jitka? Trochu šokovaně odpovídám, že ano a ptám se, odkud se známe? Prý neznáme, ale Středoevropanka do Nir Galim zabloudí málokdy a v Beit-Haedit jsem očekávaná. Pak už to jde ráz na ráz. Dostanu kávu, povídáme si, a protože v Izraeli čas má pro mě cenu zlata, začnu se po deseti minutách shánět po řediteli Zeevovi a hlavně po avizovaném potomkovi zakladatelů Bnei Akiva v Nitře. Yael se na mě podívá tak trochu jako na zjevení a pak prohlásí: ale to jsem já!

Yael Diamant: That's me!

Lžička mi překvapením upadla do kafe a měla jsem co dělat, abych zachovala normální výraz, protože všichni ti „potomci“, které jsem až dosud potkávala, byli úctyhodní devadesátiletí (nebo tak nějak) starci s bílým vousem případně bez něj, rozhodně ale nebyli v takové formě jako Yael. V tomto konkrétním případě jsem se domnívala, že na mě bude čekat po starší chlápek se znalostí slovenštiny... A tak tahám z kapsy diktafon a rozjíždí se klasická činnost. Procházíme muzeem, prolézáme knihovnu a končíme v pracovně u tuny dokumentů, fotografií a knih. Yael patří ke třetí generaci, má neuvěřitelný přehled o všem, co se vztahuje k historii hnutí Bnei Akiva a – co

je největším překvapením – absolutní přehled o středoevropských dějinách. Tiše zírám. Jestli jsem něco nečekala, tak právě tohle. Její rodinná „story“ je výmluvná, taková klasicky židovská: někdo odešel ze Slovenska do Palestiny už ve 30. letech (dvacátého století), jiný neodešel, bojoval v SNP a byl zabit, někdo šel do transportu a nepřežil koncentrák – různí lidé, různé příběhy. Příběhů je ostatně plný Izrael.

*Letní tábor Bnei Akiva, Kamenica 1932
(zdroj: archiv Beit-Haedit)*

Skauti hnutí Bnei Akiva se od dalších židovských skautských organizací lišili v přístupu k problematice; byli to většinou hluboce věřící lidé a do svých rodin problematiku sionismu vnášeli jako nové téma, přičemž generační střet obvyklý u ostatních hnutí se neodehrával ve vyostřené formě. U členů Bnei Akiva něco takového nebylo dost dobře možné – platilo a bylo dodržováno starozákonní „cti otce svého i matku svou“. Nicméně svoje si skauti Bnei Akiva prosadili. Sionismus se stal i jejich „parketou“.

Nazpět do Tel Avivu jedu šerutem, což je sdílené taxi, a mám nad čím přemýšlet. Dnes byl velký den – a díky Bohu za to! Mohu zodpovědně prohlásit, že zatím se mi „pracovně“, ale i jinak daří. Cítím nad sebou Boží prozřetelnost – kde také jinde než ve Svaté zemi by se měl člověk cítit opečovávaný. Prosím tedy o ochranu a doufám, že budu moci nadále plně využívat všeho, co se mi zde nabízí a kvůli čemu jsem přijela – ve prospěch práce na „skautského národa roli dědičné“.

Tel Aviv i jiná místa

Po dalších dnech strávených mezi papíry v Institutu Žabotinského, v Beit-Haedit a dalších archivech začínám mít pocit, že mi chybí vzduch, a tak jdu večer prozkoumat tel avivské pobřeží a město samotné. Tel Aviv je proslulý zvláštní architekturou, nazývanou „Bauhaus“ (lehce mi to připomíná náš funkcionalismus), díky kterému je zapsán v seznamu světového dědictví UNESCO. Je to ostatně velmi zvláštní pocit: až doteď jsem všechna ta místa znala z literatury a starých prvorepublikových židovských novin a časopisů. Teď procházím třídami Ben Gurion, Arlozorov, Dizengoff – ta jména mluví a historie je maximálně přítomná.

*Tahle duna je Tel Aviv
v roce 1909 (zdroj: [http://
cs.wikipedia.org/wiki/Tel_Aviv](http://cs.wikipedia.org/wiki/Tel_Aviv))*

*Pro srovnání: tady byste dunu
marně hledali (TLV 2013)*

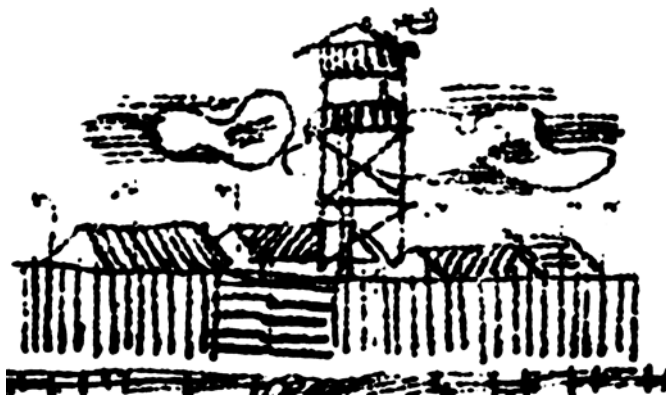
Obdobné je to také na jiných místech země. Před desetiletími to, co bylo možné najít v Palestině, později Izraeli, se ze všeho nejvíc podobalo „obydleným zatáčkám“ v poušti a tak trochu našim skautským táborům: základem příštích kibuců bývalo obvykle několik stanů podobajících se námi používaným hangárům, ve kterých osadníci bydleli někdy i několik let,

než jim ekonomická situace dovolila vybudovat kibucy v takové podobě, v jaké je známe dnes (a začíná mi být jasné, proč byl skauting sionistickými vůdci používán jako cesta i způsob). Obvyklý býval typ osady zvaný „hradba a věž“. Obojí – hradba i věž – se hodilo, případy arabskými bojovníky bývaly poměrně častou záležitostí.

The time of tents, čas stanů... (zdroj: Mordechai Amitai: Together)

Někde settleri zavlažovali poušť, jinde vysušovali bažiny – ať už to ale bylo kdekoliv, vždy to představovalo obrovskou dřinu. Ta těžká práce je ostatně v Izraeli zřetelná dodnes a ono „budování státu“ známé z našich zeměpisných šířek rázem dostává v Izraeli jinou dimenzi, protože sionisté doslova a do písmene budovali „na zelené louce“, tedy – kdyby tam nějaká ta zelená louka byla.

*Tak nějak
vypadala
hradba s věží...
(zdroj: Zpěvník
Hašomer Hacair)*

Příznačný v tomto směru je vtip o amerických turistech, kteří přijedou ke kibucu a hodnotí výběr místa jako dokonalý s ohledem na množství zeleně v okolí, přičemž naprosto nechápou, že v prehistorii kibucu nikdy žádná zeleň nebyla a všechno to, co vidí, je vydřeno tvrdou prací...

Muzeum Etzel

Během jedné z procházek po tel avivském pobřeží jsem narazila na budovu muzea Etzel, které je věnováno historii jedné ze tří vojenských skupin – Irgun Zvai Leumi (hebr. Národní vojenská organizace) existujících před vznikem státu Izrael a IDF, izraelské armády (dalšími dvěma pak byly Hagana a Lechi). Památné místo, na kterém se v roce 1948 odehrávaly boje o Jaffu. Protože na založení Irgunu výrazně participoval vrchní velitel Bejtaru Zeev Žabotinský, chtěla jsem si trochu doplnit vzdělání a muzeum si prohlédnout. Jenže: dorazila jsem v okamžiku, kdy stahovali vlajku – bylo dost pozdě. Zavírali. Takže opět: podívat se sem půjdu někdy příště, přičemž nevím, kdy to příště bude. Vím ale, že bych nad tím měla přemýšlet už teď.

Muzeum Etzel, Tel Aviv

Intermezzo

Celkově vzato je pobyt zde náročný. Ráno vůbec nesnídám, abych si vytvořila časový polštář. V hostelu se snídaně podávají od osmi hodin, to už dávno bývám na cestách „za dobrodružstvím“, přesněji řečeno na cestách po archivech za tunami dokumentů. Dny v Izraeli jsou v tuto roční dobu nějaké

krátké. Když vstanu v pět nebo v šest, už je světlo, ale krátce po páté odpolední je venku tma jako v rohu. Celý den někde pracuju a poletuju a k velmi pozdnímu obědu, dost často spojenému s večerí, se dostávám tak v šest hodin k večeru nebo ještě později. Po večerech vysedávám na terase, kontrolovu nafotografovaný materiál, nabíjím všechny možné přístroje od foťáku po laptop – redukce našťěstí není zapotřebí, koloniální dům má ze starých časů zásuvky evropského typu.

Mimořádně náročné je to i „na nervy“: pořád něco hlídat, vystupovat a nastupovat včas a na správném místě, občas problematické domluvy s řidiči, kde vlastně vystoupit a spoléhat na to, že mě nezapomenou vykopnout (několikrát se stalo, že jsem se požadovaného upozornění nedočkala a jenom díky tomu, že jsem sledovala trasu, bylo jasné, že „hatachana habaah“ je ta moje). Prostě jedna mimořádnost za druhou.

Situace se má nicméně změnit k lepšímu: zítřka opouštím Tel Aviv a vydávám se na sever země, do městečka Kirjat Ti'von v Galileji, ke svým izraelským „andělům strážným“ Chavě a Maxovi Livniovým. Oba jsou původem Čechoslováci, někdejší členové hnutí Makabi Hacair, oba přežili koncentráky, pochody smrti – a oba jsou naprosto úžasní. Moc se na ně těším.

Práce na terase Old Yaffa Hostelu

Chava a Max Livni, Kirjat Ti'von

Ráno balím bágel, poprvé (a naposled) snídám v osm ráno na terase Old Yaffa Hostelu, platím, naposledy se jdu proběhnout na pláž, vystoupám na Kedumim, dívám se na jaffský přístav, loučím se aspoň pohledem – a pak už jedu na centrální autobusové nádraží, odkud z prvního nástupiště sedmého patra odjíždí autobus směr sever. Řidič mě tentokrát nezapomněl vyexpedovat a tak mě vítá něco na způsob náměstí v Kirjat Ti'von. Najít správnou ulici i dům není problém a už se vítám s přáteli, se kterými jsem se poprvé setkala před rokem v Praze.

Chava je původem Bratislavanka, která přežila několik koncentráků včetně Osvětimi, přežila pochod smrti a osvobozena byla v Mauthausenu. Max Lieben, příslušník známé pražské ortodoxní rodiny, poztrácel zbytky víry cestou nacistickými „ozdravovkami“, také prošel Osvětimí, osvobozen byl v Allachu. Ti dva se setkali po válce v Bratislavě, kde vedli domov Makabi Hacair pro osiřelé židovské děti, po čase se vzali a po ještě delším čase emigrovali do Izraele. Zpočátku bydleli v kibucu Kfar Hamakabi a posléze se přestěhovali do Kirjat Ti'von do domku, ve kterém jsem nyní hostem.

Přátelé z Kirjat Tí'von, Chava a Max Livní, někdejší členové Makabi Hacair

Domek je postaven ve svahu, je moc pěkný, z terasy se díváme přes zalesněné údolí na protější stranu s archeologickým nalezištěm Beit She'arim. Je tu plno zeleně, ale Livniovi říkají, že když se sem začátkem 50. let přistěhovali, nebyl tu jediný strom – všechno zasadili a opatrovali osadníci. Chava vypráví cosi o deseti kýblech vody ke každému stromu denně. Moc si to nedovedu představit, ale už se nedivím. Je to takový klasický, izraelský přístup. Zdá se, jako by v této zemi slova „nejde to“ neexistovala.

Podvečer v Kirjat Tí'von

Zelený výhled z terasy na místa, kde kdysi nerostlo vůbec nic

Byl mi „přidělen“ pokoj pro hosty, který okamžitě zabírám. Po večeři následuje hodně dlouhý rozhovor o všem, co se až dosud podařilo v archivech najít a konzultujeme také materiály v hebrejštině (kterých je většina). Tyto rozhovory a konzultace se pak stanou každovečerní

záležitostí, velmi příjemnou, protože Chava s Maxem na mě čekávají s večerí a sklenkou koňaku pokaždé, když se vracím z cest po okolních archivech. Jaký je to rozdíl oproti mému osamělému „válčení“ v Tel Avivu!

Kfar Hamakabi

Následující den odjízdim do Kfar Hamakabi poblíž města Kyriat Ata, které v roce 1936 vybudovali českoslovenští členové hnutí Makabi Hacair. Hnutí se hlásilo ke skautingu, třebaže oficiální přihlášku do Svazu skautů podalo až v roce 1938. Z časových důvodů už tato přihláška nebyla vyřízena. Hitler stál před branami a skautingu pomalu ale jistě zvonila hrana.

Jedu přes Haifu, nádherné město na pobřeží – nemám ale čas, abych se zastavila a prohlédla si ho, takže tak, jako si Židé v diaspoře každoročně opakují „Lšana habaa be-Jerušalajim“, příští rok v Jeruzalémě, já si pro změnu říkám: příští rok v Haifě. Do Kyriat Ata mě přepravuje supermoderní černošedý autobus zvaný metronit, který má na silnici vlastní pruh, čímž se doprava maximálně urychlí.

V Kyriat Ata sháním taxi, protože jinak se do Kfar Hamakabi nedostanu. Kibuc sice není daleko, ale kdybych se měla plahočit pěšky, nebyl by mi platný asi skautský „výcvik Saigon“, který mám – rozhodně bych tam nestihla dojít v určeném čase a nejspíš bych někde po cestě padla vedrem.

Kde je tady jídelna?

fesionální je, a tak i zde se setkávám s maximální snahou pomoci. Prává bouře vypukne poté, kdy si prohlížím vystavenou fotografii, poté se snažím vydolovat z hlavy jméno člověka na ní – vím totiž, že jsem ji viděla v nějaké židovské prvorepublikové tiskovině – a současně mám dojem, jako by paní Ruti byla věrnou kopií té fotky. Pak si vzpomenu: Polda „Tuvia“ Reiss, přední činitel slovenského Makabi Hacair. Zeptám se na něj. Paní archivářka mě chvíli sleduje nevěřícím pohledem a pak prohlásí: to byl můj otec. Jak je možné, že ho znáš?

A tak z Kfar Hamakabi odjíždím až večer, protože metráky dokumentů, kterými mně po tomhle entrée paní Ruti zavalila, se hned tak zvládnout nedají. Mám k dispozici korespondenci zakládajících členů, deníky Poldy Reisse, ve kterých popisuje činnost poboček Makabi Hacair na celém Slovensku, fotky z úplných začátků kibucu, prostě všechno, na co si jen mysl badatelova dokáže vzpomenout.

Řeším, jak v kibucu najít jídelnu, u které mám sraz s paní archivářkou: hebrejské písmo pro mě pořád ještě je – a dlouho zůstane – španělskou vesnicí, (soukromě mu říkám „rozsypaný čaj“), takže směrovky moc nepomáhají. A tak se aspoň snažím udržet v hlavě hebrejský výraz pro jídelnu, „chadar haochel“, kterým mě ráno vyzbrojila Chava, abych se případně mohla zeptat pocestných, zda jsou pocestní a kde je tady jídelna ☺.

Přichází Ruth Bernat, místní archivářka. Role archivářů v kibucech je – stejně jako ostatní kibucnické činnosti – dosti dobrovolná. Nikdo není profesionál. Dělá to prostě ten člověk, kterému je z nějakých důvodů archivařina, případně historie toho kterého kibucu blízka. Nicméně přístup pro-

Archivářka v Kfar Hamakabi Ruth Bernat

Tohle vypadá jako agitka ze špatného filmu, nicméně taková byla realita: v jedné ruce prapor, ve druhé samopal (skupina Makabi Hlacaír v časech „budování státu“ Izrael; zdroj: archiv Kfar Hamakabi)

„Doma“ mě pak ještě čeká večere a povídání o tom, jak jsem poříдила. Dlouho do noci sedíme a já se ptám na zkušenosti, které Livniovci získali v kibucu, ze kterého jsem se právě vrátila. Přípitkem „lechajim!“, (hebrejsky „na život!“) a skleničkou koňaku končíme povídání a já, napůl mrtvá, padám do postele.

Beit She'arim

Dnes je sobota, kterou Izraelci důsledně slaví, takže archivy a instituce jsou pro veřejnost zavřené, a tak získaný čas využívám k dopolední prohlídce starověkého židovského areálu Beit She'arim (Dům bran). Ve svých nejlepších časech, ve 2. až 4. století našeho letopočtu, bylo toto město centrem židovského života v oblasti. Je to důmyslný podzemní systém katakomb, z nichž některé se dochovaly dodneška. A Max mi k tomu řekl, že když se do Kirjat Ti'von nastěhovali, vyrazili na jeden z prvních výletů s dětmi právě sem, aby uvnitř jeskyně našli na jednom z náhrobků jméno rabbiho Gamliel, jehož otec byl Jehuda ha-Nasi, o němž jako dítě slyšával od svého otce při četbě Talmudu; myslel si v té době ale, že se jedná o pohádkovou postavu. Teprve zde v jeskynním systému plném náhrobků pochopil, že Gamliel byl reálným člověkem, učencem, který kdysi žil, vyučoval a byl zde pohřben.

Archeologické naleziště Beit She'arim, Dům bran

Alexander Zaid

[Foto_026: Alexander Zaid, strážce v Izraeli] Potom vyfuním na kopec nad Beit She'arim – a strnu v úžasu. Říkám si, že jsem asi „přebírala“ sluníčka a to, co vidím, je halucinace. Slunce opravdu pere a tak by to nebyl žádný div. V Izraeli, kde je téměř nemožné najít jakoukoliv sochu kohokoliv, se na koni vypíná statný chlapík a ční tu nad krajinou jako žňová hlídka. Zákaz „sochání“ má co dělat s biblickým výkladem „Neuděláš si tesanou modlu ani jakékoliv zpodobení toho, co je nahoře na nebi nebo dole na zemi či ve vodě pod zemí. Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim otročit...“ (Ex, 20, 4). A tak mě zajímá, kdo to je. Zelená potrhaná informační tabule sděluje, že Alexander Zaid přišel do Palestiny během tzv. druhé aliji v roce 1904 a po zkušenostech, které si z Ruska přivezl, se stal ochráncem židovských osad před arabskými nájezdníky. Patřil k zakladatelům obranné organizace [Bar Giora](#) a v roce 1909 spoluzaložil také její nástupnickou organizaci – Hašomer (Strážce).

A já si uvědomuju, že článek o Hašomerech působících v Galileji jsem četla v židovských novinách z dvacátých let. V té době židovskou

Alexander Zaid, strážce v Izraeli

veřejností živě rezonovaly zprávy o oddílech strážců židovské půdy a mě napadlo, že to možná byli právě tito Hašomeri, kteří inspirovali zakladatele skautského hnutí Hašomer (Kadimah a později Hacair) při výběru názvu. Jestli tehdejší začínající hnutí hledalo vhodné pojmenování, se kterým by bylo snadné se identifikovat, nemohlo si vybrat lépe. Potvrzeno to samozřejmě nemám, nicméně dovedu si to živě představit.

Když se pak vracím do Kirjat Ti'von, najdu dokonce hřbitov, na kterém byli tito Hašomeri pochováni. A pokládám kamínek...

Hřbitov hašomerů (strážců)

Odpoledne už zase sedíme a pracujeme: nahrávám rozhovor s oběma mými hostiteli Chavou a Maxem a místy mám co dělat, abych zadržela slzy (přiznávám dobrovolně, že tohle se mi v Izraeli stává často). Mozek nepobere, co všechno museli Židé kvůli jednomu trhlému rakouskému frajtrovi s knírkem absolvovat. Když slyším, jak Chava nutila svoji mladší sestru někde na cestě u Osvětimi jíst polévku „uvařenou“ z větviček a s příměsí kamenů a písku, aby ji udržela naživu (protože to slíbila mamince), říkám si, že ženská vydrží víc, než kůň. A Max, který měl po osvobození devětadvacet kilo... raději nepřemýšlet. Naštěstí vyprávějí také jiné věci: například o tom, jak jednou z aktivit sionistických mládežnických hnutí byla tzv. Hilfsdienst (něm. Pomocná služba), inspirovaná skautským příkazem denního dobrého skutku, která spočívala v pomoci s přípravou do transportů starším, nemocným nebo dezorientovaným lidem. Nějak podobně pak v Terezíně mládež fungovala také v akci Yad

Tomechet (hebr. Pomocná ruka), což opět byla pomoc starým lidem, kteří byli podmínkami tam panujícími ohrožení víc, než kdokoliv jiný.

Poslouchám story o tom, jak Chava na bratislavské matrice „uklízela“ prázdné formuláře na kenkarty, které poté po příslušné úpravě (padělání) pomáhaly zachraňovat životy stovkám mladých Židů, kteří měli jen trochu árijskou vizáž. A říkám si, že tohle všechno jsou ty pravé příklady pozitivních vzorů, kterých bychom se měli držet i dnes: pomoz, kde pomoci můžeš bez ohledu na nebezpečí, které hrozí. A tady hrozilo nejen nebezpečí, ale dokonce smrt. Po tomhle rozhovoru dlouho do noci nespím a v hlavě mi rotují věty a obrazy, které by se na papír asi zachytit nedaly.

Připravuju se také na další dny a další cesty, které mě v Galileji čekají. Naštěstí je možné všechno podrobně konzultovat s mými hostiteli, kteří nešetří dobrými radami, a tak je všechno mnohem snazší a jednodušší.

Neot Mordechai

Vyrážím na sever pod Golanské výšiny. Autobusem do Haify a pak delší jízda do města Kyriat Shmona (hebr. Město osmi – v nedaleké vesnici Tel Hai přišlo v bitvě s Araby o život osm lidí včetně Josefa Trumpeldora, ikonické postavy izraelských dějin a „patrona“ hnutí Bejtar) u hranic s Libanonem. Izrael je v těchto místech poněkud nudloidní. Zprava Golany, zleva Libanon... V Kyriat Shmona měním bus za taxi a v domluvených devět hodin ráno už „tábořím“ na prostranství v kibucu Neot Mordechai. Přejde si mě vyzvednout manžel archivářky, které cinknu na mobil, že jsem šťastně dorazila. S archivářkou Tami Alexander, stejně jako s ostatními, je návštěva předjednána mailem několik týdnů dopředu. Náhodě neponechávám vůbec nic.

*Neot Mordechai: vlevo
Šmudla z Prahy, vpravo
Františka z Brna*

*Neot Mordechai: Juda
z Prahy, Haggai, po předcích
z Moravské Třebové*

Neot Mordechai zakládali členové nejstaršího českého židovského skautského hnutí Tchelet Lavan (hebr. Modro-bílí) a jeho protějšku El Al (hebr. Vzhůru), které bylo pro změnu hnutím nejmladším. Procházíme kibucem a já opět zírám na všechno, co kdysi bylo pouští a dnes je kvetoucí zahradou. Vůbec si nedovedu představit, kolik to muselo stát dřiny, potu a krve, než zde tohle všechno bylo vybudováno. Význam rčení „vydupat ze země“ je tady nejen symbolický, ale doslovný, protože tak to prostě je. Doslova a do písmene. Setkávám se zde nicméně s další izraelskou „daností“: archiv, ke kterému přicházíme, bezprostředně sousedí s krytem... Jak zjišťuju, kryty jsou v této zemi absolutně všude.

Kryt – běžná součást izraelské reality

Návštěva v tomhle archivu je výjimečná, protože mě kromě dokumentů čeká zdejší kompletní česká sestava: přišli ti, kteří z Československa utekli před Hitlerem na poslední chvíli v letech 1938 až 1940, jsou zde také ti, kteří prošli nejrůznějšími nacistickými lágry, všichni ale mají jedno společné: jsou to někdejší členové Tchelet Lavan nebo El Al. Vytahuju diktafon,

ptám se na jejich „skautské zkušenosti z mládí“ (Tchelet Lavan byl členem Federace čs. skautů od roku 1924), hovoří jeden přes druhého, nahrávám jednoho, druhého, třetího – jsou ale v přesile a vím, že tahle změť hlasů nejspíš nebude použitelná. Nicméně stroj nevypínám a říkám si, že i jednotlivé útržky se určitě budou hodit. Když téměř nevidomá Šmudla popisuje svou koncentračnickou zkušenost, jsou na „pořadu dne“ opět emoce.

Nejstarší zde je Ostravanka Růženka, které je pětadvadesát a pamatuje si z hnutí Tchelet Lavan snad všechny prvorepublikové celebrity včetně předních sionistů Jakoba Edelsteina, Františka Kahna a dalších. Juda Steiner, Pražák, ten zdrhl Hitlerovi před nosem – přes Dánsko. Opět si připadám jako v rezervoáru příběhů. Ty příběhy jsou sice potvrzením výroku o tom, že Hitler se narodil k neštěstí svému i neštěstí celého světa (to není můj výmysl, cituju pouze Thomase Manna), ale také potvrzením nezdolnosti židovského ducha, protože jestli něco nepozoruju, jsou to stopy rezignace. Naopak.

Teprve když tuto sešlost pozdě odpoledne rozpustíme, vrhám se na dokumenty, které mně

Tamí s manželem připravili. Těžce nestíhám, kolem mě jsou desítky archivních krabic a přestože prohlídce a fotografování věnuju celý zbytek odpoledne, vím, že ani tady hned tak neskončím. Nacházím například fotografie míst jedné z nejstarších tzv. „hachšar“ (praktický kurz zemědělských prací a řemesel) spojené se skautským táborem Tchelet Lavanu z roku 1924. Fotografuju soukromé deníky. Nacházím fotky táborů nebo fotky z akcí Modro-bílých. Prostě bomba. Jsem z těch dokumentů divoká, protože jsou to opravdové poklady a je jich nepřeborné množství. Je jasné, že tahle návštěva je pouze návštěvou vstupní a tak se těším, že někdy příště... Večer odjíždím totálně vyštavená, zato spokojená.

Doma mě čeká Chava s večerí, a pak se dlouho do noci probíráme fotografiemi, Chava a Max překládají texty z hebrejštiny, zapisuju si nová slovíčka a ne a ne se dostat do postele. Závěrečnou skleničkou koňaku končíme den, vlastně spíš noc, a začíná být naprosto jasné, že do Izraele jsem neletěla zbytečně.

Neflákám se ani o sobotách. Využívám jich k napsání deníku, různých poznámek. Snažím se zapisovat všechno, protože paměť je strašně hluboká jáma. Sumíruju papíry, zálohuju fotky i nahrávky, chystám se na další cesty – a zachycuju i něco z běžného izraelského života. Tuhle sobotu přijíždí na snídani rodinné příslušnice, dcera Liora a vnučka Sivan s přítelkyní Moran, na oběd rodinní přátelé Peter a Irit (rovněž s minulostí židovských skautů: Peterův otec byl Roš gdudem, tj. vedoucím všech skupin či oddílů Makabi Hacair, tj. „střediskovým“, v Čadci, otec Irit členem Hanhala, tj. vedení Makabi Hacair v Bratislavě). Rodinná pospolitost je v Izraeli dost důležitá, možná nejdůležitější ze všeho. A já si ji užívám.

Eva Adorian, Ma'ayan Zvi

Nejmladší ze židovských sionistických hnutí, hlásících se ke skautingu, zvané El Al (hebr. Vzhůru), vzniklo až v roce 1937. Nemělo teoreticky ani prakticky příliš mnoho času k tomu, aby se na české scéně rozvinulo, bylo ale nejspíš nadáno nějakým výrazným vnitřním nábojem, protože se etablovalo v téměř všech větších českých městech. Jenže – příliš mnoho vůdců i členů El Alu zahynulo v rodinném táboře v Birkenau. A tak sehnat žijícího pamětníka z řad

tohoto hnutí představuje docela problém. Nicméně není to problém neřešitelný, Max vytelefonuje návštěvu v kibucu Ma'ayan Zvi a tak odjízďím za Evou Adorian, původně Pražáčkou, někdejší členkou tohoto hnutí.

Eva na mě čeká u autobusové zastávky v bezprostřední blízkosti kibucu, kam autobus vyplhá v levotočivé zatáčce ze silnice vedoucí po mořském břehu – a začíná neskutečný zážitek, jeden z nejsilnějších v Izraeli. Vyslechnu si (a nahrávám) její životní příběh; o členství v El Alu hovoří s nadšením, popisuje činnost, schůzky, výpravy – všechno to, co je důvěrně známé i našim skautům. Co už tak známé není, jsou okolnosti, za jakých ta činnost probíhala: na schůzky pěšky, protože nejdříve Židům přikázali jezdit na zadních plošinách tramvají, v neděli jim zakázali jezdit úplně. A jak to udělat se schůzkou, když náckové zakázali shromažďování Židů ve větším počtu? A kam vyrazit, když „psům a Židům je do parku vstup zakázán“? Do kina? Divadla? Úplně to samé. A má vůbec smysl dělat schůzky, když je nás čím dál méně a méně? Kamarádi mizí a my ani nevíme kam... Na výpravy ze začátku aspoň do Šárky, potom už jenom na Hagibor. Jinam židovské dítě nesmělo.

Eva Adorian: A zdravili jsme u toho takhle...

Když se Eva postaví do pozoru a zpívá židovskou skautskou hymnu, běhá mně mráz po zádech. Pak zvedne pravou ruku, sepne prsty do skautského pozdravu a řekne: a zdravili jsme u toho takhle. Přestávám dýchat a slzy mi skáčou z očí. Pak ještě vypráví o své práci v židovském sirotčinci, která určitě nebyla jednoduchá, jenže to pořád ještě je ta lepší část vyprávění. Ta horší měla teprve přijít.

*Eli Adorian, zabít
sebevražednými
atentátníky v červenci
1997. I to je součástí
izraelské reality*

Cesta do Terezína, putování různými koncentračními tábory včetně Osvětimi, osvobození v Mauthausenu. Ale ani tam trápení neskončilo, řešila, jak dopravit do Prahy těžce nemocnou maminku. Pak příjezd do Izraele a nové, těžké začátky. Ani zde k ní však nebyl život příliš milosrdný: Evin syn Eli (sám otec čtyř dětí), se stal v červenci 1997 na jeruzalémském tržišti Mahane Yehuda obětí dvou arabských sebevražedných atentátníků. Opět jeden klasický židovský osud. Ale zase: ani stopa po nějaké rezignaci, naopak. Eva hýří entuziasmem, a jak jsem pochopila, je stále platnou členkou kibucu – zabývá se jeho historií, zpovídá starousedlíky (zde se jim říká vatikim) a zaznamenává vše, co má význam pro budoucnost a co by o začátcích budování mělo

zůstat zachováno pro příští generace. Je naprosto zřejmé, že Eva je nezdolná žena – a takové mám nejradši. Stavím ji na pomyslný piedestal k ostatním židovským skautským vzorům hodným k následování pro český skautský potěr, na kterém už se nachází Maud, Chava, Max a další. A když odjízdim, mám opět o čem přemýšlet.

Závěr první etapy

Doba určená k pobytu je v čoudu, nedá se nic dělat, čas odletu se přiblížil. Balím, loučím se s přáteli v Kirjat Ti'von, poslední sklenička koňaku, poslední „lechajim!“ – a už se autobusem vracím do Tel Avivu a připravuju se na nezbytné letištní bezpečnostní procedury. Proběhnou v pohodě, třebaže kontrol je tentokrát poněkud víc, jsou rovnou čtyři.

To „lechajim!“ Chavy a Maxe mi zní v uších ještě v letadle a dlouhou dobu potom doma v Praze. Ono „na život“ v tomto kontextu zní poněkud jinak, než naše české „na zdraví“, protože my opravdu pijeme na zdraví – kdežto Židé na život, který jim jako záznakem zůstal zachován, byť byli vystaveni tomu nejhoršímu, co dvacáté století lidem připravilo – a neklesli na duchu. To „lechajim!“ je toho důkazem.

Na Letiště Václava Havla přiletím něco po deváté večer, je tu zima jako v hladomorně. Je to trochu nezvyk: po teplotách na Blízkém Východě se zničehonic zřítit do mínusu. A pak už zbývají jenom vzpomínky a tuna práce přede mnou, takže nejlepší, co mohu udělat, je začít zpracovávat získané materiály – a chystat novou cestu ☺.

Jaro 2014

Po návratu z první výzkumné cesty už zhruba vím, co mám čekat a připravuju se na další izraelská dobrodružství. Je to nezbytně nutné, protože se v noci budím při představě množství dokumentů, které v Izraeli zůstaly mým foťákem nedotčeny ☺. A když si představím, že by například na takové dokumentační středisko Tchelet Lavanu v Neot Mordechai spadla raketa a zničila všechno, co zde mají, ještě předtím, než tam vyrazím podruhé, úplně se orosím. Nemožné to není, Libanon je na dostřel... Izraelci zkrátka čelí úplně jiným výzvám než my, Středoevropané. Vlastně je to tak, že my podobným výzvám už několik desetiletí chvála Bohu nečelíme vůbec.

Takže v prvním gardu takzvaně „utáhnu ventily“, tj. začnu šetřit, a v gardu druhém vystartuju k počítači zabookovat letenky. Zvažuju, zda moje kapsa zvládne půjčení auta, protože čas strávený na cestách hromadnou dopravou byl přece jenom časem ztraceným. Takže zkusím přemluvit kamarádku, protože se jedná o ne příliš bezpečný region – a ejhle, ani moc přemlouvat nemusím: přebírá službu řidičky a je jasno, v květnu vyrážíme.

Tentokrát využívám služeb českých aerolinek, letíme s ČSA. Na letišti v Tel Avivu „přežijeme“ komisi slečnu a půjčujeme automobil, což se následně ukáže jako geniální vzhledem k časové úspoře – a také pocitu bezpečí (zrovna v době mého loňského listopadového pobytu došlo k bezpečnostnímu incidentu: nějaký arabský magor v autobuse na trase Nazaret – Tel Aviv poblíž města Afula zezadu probodl kinžálem devatenáctiletého izraelského vojáka Edena Attiase. Od té doby jsem si velmi dávala pozor na to, vedle koho si sedám).

Naše posunovalo táboří pod fíkovníkem před Old Yaffa Hostelem.

Rozchodíme GPS a bez problémů se dostáváme do mého oblíbeného Old Yaffa Hostelu. Pozoruju, že Čičako je zdatná řidička, zdejší kliky a náblížky bravurně zvládá. Problém vzniká, když zjistíme, kolika parkovacími místy hostel disponuje (třemi), ta jsou plná, takže auto „píchneme“ pod strom poblíž – a hned druhý den ráno nalézáme za stěračem lístek na pokutičku jako víno.

Institut Žabotinského podruhé

Díky maximálnímu zrychlení, které má na svědomí auto, jsme už před půl dvanáctou dopolední u staré známé budovy Mecudat Zeev a vítáme se s ředitelkou archivu Institutu Žabotinského (Jabotinsky Institute) Amirou Stern. Stejně jako minulý rok i letos jsem si veškeré návštěvy předjedнала a snažím se dodržovat stanovený časový harmonogram.

Vrhám se na práci, která mi tady zůstala z minula, a hrabu se v bednách obsahujících cenné informace o činnosti hnutí Brit Trumpeldor v Československu. Práce jde rychle od ruky,

*Ředitelka archivu
Institutu Jabotinsky
Amira Stern*

protože mám sebou pomocníci; jak se ukazuje, zvládá kromě řízení auta také leccos dalšího, což je velká pomoc. K večeru jdeme na pokec do Amiriňny kanceláře.

Rodina Sternů pochází z Polska, tatínek byl velitelem Bejtaru ve městě Suwałki. Strýc, Avraham Stern, založil po příchodu do Palestiny nacionální, radikálně militantní organizaci Lechi, která se od jiných židovských vojenských uskupení dost lišila. Odmítala například spolupracovat s Angličany (kteří v té době pověřeni správou Palestiny) i v obtížných dobách druhé světové války. Jak sleduju, je to poměrně bohatá rodinná historie.

Povídání nebere konce, domlouváme případnou další spolupráci, je nicméně jasné, že aspoň jeden izraelský archiv mám kompletně „vytěžený“. A protože si umiňuju, že si letos udělám čas také na jiné pamětihodnosti, než jsou archivy, končíme rozhovor a podnikáme dlouhou vlastivědnou procházku po Tel Avivu i po Jaffě.

Každovečerní procházky se pak stanou pravidelným relaxem, oblíbeným „sportem“ se stává rychlá chůze po pobřeží, někdy i v délce dvanácti kilometrů.

Shoshana Zachor, Kfar Saba

Další den jedeme do Kfar Saba (hebr. Dědečkova vesnice) na setkání se Shoshanou Zachor (původně Renatou Hönigsberovou), někdejší členkou hnutí Bnei Akiva. Ze Slovenska se stihla „uklidit“ ještě dřív, než nastal totální průšvih. Po nástupu fašistického režimu a transportech

slovenských Židů do koncentračních táborů zůstala z celé rodiny naživu pouze Shoshana + jedna její sestřenice.

Setkání nám zprostředkovala Yael Diamant, které kromě českých známek pro syna vezu DVD s pátým dílem dokumentárního cyklu „Proces H“ o Miladě Horákové (ten jediný je přeložen do angličtiny). Stejně tak jako já se stále více zajímám o izraelské dějiny, tak se i Yael zajímá o dějiny československé a české. A maily, které v mezidobí putovaly mezi Prahou a Giv'at Shmu'el, mnohdy obsahovaly podrobnější informace jak z jedné, tak z druhé strany. Včetně otázek vztahujících se k bestialitám komunistického režimu.

Sraz máme před domem, a když vcházíme dovnitř, na chodbě se otevrou dveře, vyjde paní Shoshana, s úsměvem nás vítá a říká: „Sedemdesiat rokov som nehovorila po slovensky, ale skúsím to teraz.“ Vůbec nechápu, jak to ti lidé dělají, protože Shoshana není první případ – dlouhá desetiletí hovoří hebrejsky, ale když na to přijde, je to, jako by člověk pustil kohoutek: k nezastavení a v rodné řeči k tomu. A bez chyb. Nicméně za chvíli se z rozhovoru stává jazykový propletenec: z češtiny a slovenštiny přecházíme do angličtiny, posléze obě izraelská „děvčata“ diskutují v hebrejštině. Dostáváme makový koláč – něco takového bych v těchto zeměpisných šířkách vůbec nečekala. A chutná nám. Izraelská pohostinnost je proslulá.

Shoshana Zachor (Kfar Saba): někdejší členka Bnei Akiva v Nitře

Jestliže vloni mě svým vyprávěním do pozoru (obrazně řečeno) postavila Eva Adorian, letos to byla paní Shoshana. Nebylo to, pravda, o koncentračnické anabázi, nicméně poprvé slyším autentické líčení událostí, které se na Slovensku odehrály po tzv. Vídeňské arbitráži v listopadu 1938: Židé byli vyháněni ze svých domovů poté, co došlo k úpravě hranic na jižním Slovensku. Drsný podzim, posléze zima, a do toho tisíce lidí bez přístřeší a bez jídla vyhnaných do příhraničních oblastí, do tzv. země nikoho. Perfektně zde zafungovala lidská sounáležitost, pomoc přišla téměř okamžitě jak od židovských obcí, tak od skautů, převážně z hnutí Hašomer Hacair: pro vyhnané stavěli stany a polní kuchyně, přidělovali ze svých zásob spacáky a deky

těm nejhůře postiženým a podobně. Nebyl to žádný luxus, ale přežít se dalo. A je na místě konstatování, že takto byl alespoň skautský majetek užitečně využit, zatímco nám v Čechách byl Němci prostě zabaven a šlus.

„Pracovní skupina“ ve Kfar Saba: Shoshana, Yael, Tiki

Když se tahle bouře přehnala a Shoshana se vrátila domů do Nitry, odmítla chodit do školy, reálného reformního gymnázia. Odešla na hachšaru na kopci Zobor nad městem. Strávila tam rok. S falešnými papíry se v roce 1941 spolu s dalšími členy hnutí Bnei Akiva dostala do Palestiny a všechno bylo v pořádku. Po válce se provdala za svého madricha (hebr. vedoucího) z Bnei Akiva, který to z Nitry do Palestiny vzal přes Bergen-Belsen. Naštěstí přežil. Vystudovala pedagogiku na univerzitě v Tel Avivu, nějaký čas pracovala jako učitelka a

poté šestadvacet let profesně působila jako televizní moderátorka oblíbených vzdělávacích pořadů pro děti. Na památku dostáváme videokazetu s těmi pořady. Přemýšlím, jestli můj „dvorní překladatel“ bude ochoten přeložit také tohle ☺.

Co mě ovšem totálně „rozseká“, následuje po asi padesáti minutách rozhovoru. Byla jsem předem patřičně varovaná, že v těchto dnech Izraelci slaví dva významné státní svátky a proto po zaznění sirén nemám zcela výjimečně skákat do pangejtu, ale postavit se do pozoru, protože neletí rakety z Gazy, nýbrž vzdává se čest. A dnes tedy slavíme „Jom hazikaron“, den památky padlých ve všech izraelských válkách. Yael nás upozorňuje, že za chvíli začne

*Tova Feuer (babička
mojí přítelkyně Yael), po
složení skautského slibu.
40. léta minulého století
(zdroj: soukromá sbírka
Yael Diamant)*

vzpomínkový ceremoniál. Nevím tak úplně, co se bude dít – jsme přece v soukromém bytě; přesto na požádání vypínám diktafon. Pouštíme televizi, kde běží přímý přenos z oslav, za chvíli zní sirény z televize i zvenku, obě izraelská „děvčata“ stojí v pozoru, my také, ruka mně vyletí ke skautskému pozdravu. Život v celé zemi se na dvě minuty zastaví a všichni vzpomínají na své mrtvé. Yael se modlí a já si v duchu říkám, že přesně tohle je ten druh vlastenectví, který chybí nám, Čechům: nevtravé, nepompézní, ale jaksi samozřejmé, bez hopsání po náměstích (kdo neskáče, není Čech).

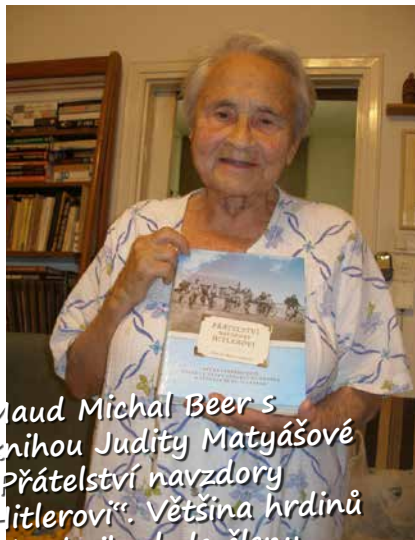
Po soukromém ceremoniálu se vracíme k rozhovoru a nahrávání. „Nad rámec“ se ještě dozvídám o činnosti skautského oddílu zde ve Kfar Saba, kdy ve čtyřicátých letech (20. století) skauti ze strážní věže, jiných prostředků nemaje, semaforem signalizovali do okolí pro pomoc pokaždé, když se k jejich vesnici blížil arabský útok. I tento způsob je možností, jak efektivně zúročit skautskou výchovu ☺.

Když odpoledne odjíždíme, máme jak vyprávění, tak zážitků plnou hlavu, zamotáme se na silnici a lehce hodíme kufr.

Maud Michal Beer podruhé

U Maud Beer se letos zastavujeme jenom na skok, je zde návštěva z Brna a tak nechceme rušit. Přinášíme české křížovky, které má Maud v oblíbě a já jsem slíbila, že nějaké přivezu. Přestože

Maud Michal Beer s knihou Judity Matyášové „Přátelství navzdory Hitlerovi“. Většina hrdinů této knihy byla členy buď Makabi Hacair nebo Tchelet Lavan

je to tentokrát návštěva ryze společenská, nenechám si ujít vzácnou příležitost, vytahuju diktafon a doplňuju několika otázkami náš rozhovor z loňska. Ptám se hlavně na skupinu Tchelet Lavan a na „konkurenční“ prostějovský Makabi Hacair, na případnou spolupráci mezi oběma uskupeními a na osudy jednotlivých aktérů, které jsem během půlroku uplynulého od minulé návštěvy dohledala doma na základě informací získaných vloni.

Potom se Maud přihně s knihou Judity Matyášové „Přátelství navzdory Hitlerovi“ o osudech mladých Židů, kteří se před holocaustem zachránili včasným odjezdem do Dánska. Většina z nich byla členy Tchelet Lavan nebo Makabi Hacair. Leccos o vzniku té knihy i o autorce samotné vím, občas spolu konzultujeme, a tak fotku Maud s knihou posílám Juditě do Evropy. Časem zjišťuju, že tuhle knihu zná v Izraeli snad každý Čechoslovák.

Izrael pokračuje v oslavách. Jom ha'acmaut, den samostatnosti: projevuje se to mimo jiné tak, že pláže jsou nacpané lidmi, griluje se, zpívá, vlajky visí úplně všude, ověšen je i náš hostel. Je to první oslava, kterou akceptuji bez reptání, třebaže zpěv neustává ani v noci a my usínáme v pět hodin ráno ☺.

Masada, Brit Trumpeldor

V žádosti o schválení stanov Sdružení židovských skautů „Masada“ adresované pražskému policejnímu prezidiu z roku 1933 se dočítáme: „Masada je jméno jedné z posledních židovských pevností v Palestýně, za posledního židovského povstání vedeného Bar Kochbou. Proto se stala židovskému národu symbolem cti, síly a vytrvalosti. Vychovati tyto vlastnosti je cílem každé skautské organizace. Právě proto zvoleno jméno Masada za jméno našeho sdružení.“

Recepce Old Yaffa Hostelu s izraelskou vlajkou

Cestou na Masadu

„Her Majesty“ Masada

A tak jednoho dne přidáváme do bágů o několik litrů vody víc než obvykle a vyrážíme dokumentovat do míst, která kdysi inspirovala naše židovské kolegy hledající název pro svoji organizaci. Do pouště k Mrtvému moři, kde se pevnost Masada nalézá. Několikahodinová jízda z Tel Avivu je špičková zážitky; Čiňsko coby řidička například obdivuje „pouštní osvětlení“, jak to interně nazývá: lampy, které lemují silnici v poušti. To, pravda, například na Saharě nemají. K těm nejzajímavějším zážitkům patří stádo velbloudů, které se zničehonic vynoří za dunou na pravé straně silnice, jenže než stihnou vyndat foťák, jsou velbloudi beznadějně fuč.

Krajina kolem nás je zvláštní, žlutě zabarvená, s nádechem okrové. Klesáme k Mrtvému moři. A pak to přijde. Nad krajinou ční impozantní masiv pevnosti a nám padá čelist. Je neskutečné vedro, teploměr šplhá ke čtyřiceti stupňům, nikde ani stín, ale fata morgana to není. Jsme na místě.

Masada je v Izraeli pojmem dodneška. Platí za symbol nezdolnosti židovského národa – přesně tak, jak to stojí ve zdůvodnění skautské žádosti. Nahoru se lze dostat tzv. Hadí stezkou, měkkí náture volí lanovku. Mezi měkejší se sice nepočítáme, ale vzhledem k panujícím teplotám si tentokrát nehrajeme na frajerky a volíme lanovku. Vedro nabývá likvidačního charakteru.

Pevnost je situovaná na něčem, co by se dalo popsat jako „stolová hora“, prostě kopec s useknutým vrškem, jenže ten useknutý vršek se táhne do daleka do široka, je to vlastně celé město na náhorní plošině. A všechno to ční ve čtyřsetmetrové výšce. Nejvíc mě překvapí vymakaný systém sběru vody uchovávané v cisternách vytesaných ve skalách.

Model pevnosti

Kam oko dohlédne, žlutá

Když město prolezeme, už se nedivím, proč Židé o Masadě hovoří s respektem. Byla za židovské války proti Římanům skutečně posledním místem odporu až do roku 73; její obránci se nikdy nevzdali a po několikaletém obléhání římskými vojsky raději zvolili hromadnou sebevraždu. Genius loci je skutečně ohromující, velkolepost sama. Nedivím se židovským bratrům a sestrám, že pro svoje hnutí vybrali tento název.

Pak už zbývá jen zpáteční cesta Judskou pouští a „resuscitace“ na pobřeží v Tel Avivu. Večeříme stylově – lososa na břehu mořském. Však si ho zasloužíme.

Zasloužila řidlička Čičako se zaslouženým pivem

Muzeum Etzel, Muzeum Irgun Zvai Leumi, Tel Aviv

Povídání by mohlo začít otřepanou větou „jednoho krásného dne“, jenže izraelské dny jsou krásné všechny, i ty, ve kterých leje. Večer je bouřka a následující den opravdu prší. Leje tak, že vyrážíme koupit deštníky, které ve výzbroji a výstroji opravdu nemám, neb mě skutečně nenapadlo, že v Izraeli dostanu kotel vody za krk. Déšť je zde ostatně vzácností. Do dnešního programu zařazuju prohlídky muzeí, které jsem vloni z časových důvodů vzdala, současně ale bylo jasné, že se do nich musím zajít podívat, protože se tak či onak vztahují k dějinám sionistického skautského hnutí Brit Trumpeldor (Betar).

A tak vyrážíme k místu na pobřeží k bývalému židovskému domu z 19. století (který ovšem po bitvách roku 1948 museli zrenovovat), ve kterém je umístěno muzeum Etzel. Po úvodní prohlídce (včetně kontroly bágků, ale na to jsme si zde už zvykli) pak už jenom sledujeme jednotlivé panely, ze kterých je víc než jasné, že vojenskému výcviku zde byla – pochopitelně – věnována velká pozornost.

zděný model opevnění typu „hradba a věž“ v Muzeu Etzel

Pokračujeme v Muzeu Irgun Zvai Leumi v centru města. Je z větší části věnováno památce jednoho ze zakladatelů sionismu Zeevovi Žabotinskému, který během první světové války založil Židovskou legii a ve střední a východní Evropě spoluzakládal hnutí Brit Trumpeldor. Velitelem Irgunu byl svého času Menachem Begin (pozdější izraelský premiér a nositel Nobelovy ceny za mír) a já si uvědomuju, že Begin byl v roce 1936 také pár měsíců velitelem československého Betaru.

Muzeum Irgun Zvi Leumi: výcvik členů hnutí Beitar

Bauhaus styl v Tel Avivu (foto: Pavel Kuča)

Některé naše prameny dokonce uvádějí, že BT ještě na svých poválečných letních táborech intenzivně vojensky cvičil své členy, kteří pak odcházeli do Palestiny rovnou do prvních linií.

Přestalo pršet a my vyrážíme na vlastivědnou výpravu do ulic Tel Avivu. Už vloni mě oslovila architektura ve stylu „Bauhaus“, díky které se Tel Avivu přezdívá Bílé město. Letos jsem vyzbrojena novou informací, která by mohla být pro skauty zajímavá: na výstavbě jak Tel Avivu, tak Haify se podílel architekt a stavitel Philip Böhm, člen Blau-Weiss (později Tchelet Lavan), narozený v Českých Budějovicích. Během svých studií na plzeňské průmyslovce chvíli skautoval také zde; kamarádi mu přezdívali Filoš. Patřil k těm, kteří zvedli úroveň plzeňské skupiny Modrobílých na vysokou úroveň. Moji izraelští „andělé strážní“ Chava a Max Livnioví po úporném pátrání a práci téměř detektivní našli pravnuka tohoto pana architekta, který žije v Haifě. Mně se zatím podařilo vypátrat, že Philip Böhm v letech 1926-1927 stavěl v Haifě Dělnický dům spolu s amfiteátre pro 2000 lidí, což musela být pěkná makačka. Kromě toho jen v samotné Haifě realizoval dalších více než dvě stě staveb.

Masarykův bulvár, jedna z mnoha ulic v Izraeli pojmenovaných po TGM

Nacházíme také Masarykovu ulici. První československý prezident je v Izraeli značně populární, což dokládá fakt, že kromě ulic v sedmi městech je po něm pojmenována také vesnice – Kfar Masaryk v Severním distriktu, a jeho jméno nese les poblíž vesnice Sarid, vysazený v roce 1930. Není se co divit: po vzniku Československé republiky se Masaryk zasadil o uplatnění židovských práv a opakovaně se vyslovoval ve prospěch sionismu. Uvědomuju si, že také naši židovští skauti sbírali finanční prostředky pro Židovský národní fond jednak na nákup palestinské půdy, jednak na nákup stromků právě za účelem zalesnění vyprahlé země. Znamé byly například kapesní schránky IMI – modrobílé pokladničky, nebo tzv. stromkové dary a podobně. Toto všechno podporovalo a umožňovalo vznik a budování státu v té podobě, v jaké je možné vidět Izrael dnes.

Kvutsat Yavne + Beit-Haedut

Vyrazíme do Nir Galim, a také tentokrát chválím auto a klimatizaci. Vyjždíme brzy ráno, protože nedokážu odhadnout, zda stihneme přijet ve sjednaný čas. Čeká na nás Yael, která je v Beit-Haedut „doma“, vítám se se všemi, které znám už z loňska, hned ale pokračujeme

v cestě do Kvutsat Yavne, což je další z řady religiózních kibuců, založený v roce 1929. Také ve zdejším archivu mají dokumenty skautského hnutí Bnei Akiva, orientovaného na věřící židovskou mládež.

A tak se tady na delší dobu utáboříme. Fotím časopisy, které hnutí vydávalo, korespondenci členů vedení Bnei Akiva a různé válečné a poválečné situační zprávy, týkající se hlavně počtů uprchlíků do Erec Israel (Země izraelské) a počtů přeživších. Není to veselé čtení. Zdejší archivářka Hadar Bashan mně k tomu pouští Beethovena a práce tak jde aspoň trochu od ruky. S materiály v hebrejštině pomáhá Yael, takže mám alespoň rámcový přehled o tom, co fotím. Po zkušenostech

z loňska vím, že je dobré tento základní přehled mít – velmi to usnadňuje následnou práci s dokumenty.

Vracíme se do Nir Galim do Beit-Haedut, kde nás pozvali ke společnému stolu. Po obědě mně pak nastává „odpolední šichta“. Protože jsem se s Yael předem domlouvala na tom, co bude tentokrát předmětem mého zájmu, čeká i zde halda materiálů. Nacházejí se tady úplně poklady. Fotografuju kromě jiného kapitoly z různých knih, kde takzvaní šlichim popisují

*Hadar Bashan,
archivářka v Kvutsat
Yavne*

*Dopis zemského vedení
Bnei Akiva z 9. srpna
1938, jako šifra dobrý
ne?*

svoje zkušenosti z Československa, mimo jiné se vyjadřují k situaci v různých sionistických skautských hnutích. Šlichim byli židovští emisáři z Palestiny, kteří jezdili do Evropy na pomoc místním hnutím; téměř vždy pocházeli ze zemí, do kterých přijížděli, znali tedy jak jazyk, tak poměry, což jim usnadňovalo pobyt. Jejich přítomnost měla pro hnutí velký význam: referovali o poměrech v Palestině, případně „ideologicky“ dohlíželi na činnost jednotlivých skupin. Stručně řečeno – šlichim sloužili svými vědomostmi ostatním. V každém případě zprávy těchto vyslanců jsou dalším pramenem, ze kterého lze získat alespoň přibližný přehled o činnosti skautských židovských hnutí. Jeden z těchto tlustospisů jsem dokonce dostala. Ještě se

musí najít někdo, kdo to všechno z hebrejštiny přeloží ☺. Jsem velmi ráda, protože například o skautech Bnei Akiva se u nás jakékoliv informace hledají velmi obtížně. Když se ptám, jak je to možné, dostane se mi zvláštní odpovědi: měli špatné PR...

Beit-Haedut (Dům svědectví) v Nir Galim. Dva v jednom, muzeum i archiv

Do osobních složek jednotlivých členů Bnei Akiva se raději ani nedívám, protože bych zde musela strávit zbytek života, a ne pár dnů, abych všechno prošla. Dokumentárních fotografií mám plno, čili je naprosto jasné, že až přijedu domů, totálně mně z toho střelí.

Od Yael si na památku odváším anglicko-hebrejský slovník s hebrejským – jak jinak – věnováním: „Až si tyhle řádky budeš umět přečíst, budu vědět, že můj dárek nebyl zbytečný.“

Ruth Bondy, Ramat Gan

Po předchozí domluvě odjíždíme ráno za pomoci GPS směrem k městu s poetickým názvem Ramat Gan (hebr. Zahrada na kopci), v parku hledáme chládek pod stromy a já se – už poněkolkáté – připravuju na rozhovor s Ruth Bondy. Ruth mě před časem upozornila na to, že v mých článcích o židovském skautingu a mládežnických hnutích nenašla ani tečku o „jejím“ domovském hnutí El Al. Takže jsem si doplnila mezery ve vzdělání vloni u Evy Adorian a letos se to chystám vylepšit právě u Ruth Bondy, která byla Evinou madrichou, neboli vedoucí. El Al znamená v hebrejštině „Vzhůru“, ale s novodobou izraelskou leteckou společností tohle hnutí nic společného nemá.

Ruth je sympatická žena s jiskřivým intelektem, velmi známá spisovatelka a překladatelka českých knih do hebrejštiny. Jak později zjišťuju, přeložila pětáctyřicet knížek včetně Švejka. Trochu to se mnou zamávalo – najdou se jedinci, kteří tolik knih nepřečtou za celý život ☺. Zatímco si představuju tu horu práce, Ruth vypráví o předválečných časech strávených v hnutí El Al, dozvídám se o úplných začátcích hnutí, o jeho zakladateli Pavlu Kohnovi, o bratranci Otto Kleinovi, (pozdějším vedoucím chlapeckého domova L 417 v Terezíně), který rovněž patřil mezi zakládající členy, o Honzovi Brammerovi, tehdejším studentu práv v Praze a dalších.

Dozvídám se o zkouškách, které si členové hnutí dobrovolně ukládali. Například taková, která

vzdáleně připomínala bobříka žízň: spočívala v tom, že člověk odjíždějící do Palestiny musí být patřičně vyzbrojen, musí něco vydržet, a protože v Palestině je nedostatek vody, musí se s ní naučit šetřit. Proto se na takto tematicky zaměřených výpravách za město studánky obcházel obloukem. Byla to současně také jakási „ideologická“ příprava na pobyt v oblastech, kde vody v té době bylo skutečně málo. Dnes by z toho lékaři možná měli amok s ohledem na neustálé zdůrazňování pitného režimu, ale tehdy nejspíš platilo, že kdo je připraven, není

překvapen. Podobné zkoušky pak sionistická mládež skládala v Terezíně v nejrůznějších obměnách. Vynechán byl jen bobřík hladu: ten měli všichni a pořád.

Ruth vypráví o hachšaře poblíž Teletína, kde se mladí lidé z El Alu praktickým tréninkem, v tomhle konkrétním případě práci v zemědělství, připravovali na odjezd do Palestiny. Odjelo pouze několik jedinců, pro ty ostatní bylo příliš pozdě a jediný odjezd, který je čekal, byl odjezd

do Terezína a posléze do koncentráku. Přežili jen někteří. Jako poklad se vynoří ze šuplíku staré album plné fotek a já poslouchám vyprávění o plugá (hebr. skupině) a místě nazvaném Gan Eden – Rajská zahrada, kde sice těžká zemědělská práce dávala zabrat absolutně všem, nezvyklým fyzické práci, nicméně i tak ono místo i čas bylo vnímáno jako skutečně rajské, protože zde na rozdíl od okolního světa panovala přátelská atmosféra plná porozumění, Němci se svými protizidovskými příkazy byli daleko a řád světa se zdál být neporušen.

Skautského ve výchově El Alu v těchto dobách bylo už jen málo, nebylo to dost dobře možné, protože Němci hlídali židovskou mládež jako ostříží. Ruth vypráví o marném čekání na britské certifikáty, umožňující odjezd do Palestiny: „Jednoho dne zakázali výjezdy vůbec a tak jsme v Protektorátu zůstali trčet.“

Pak už přicházejí povolávací „rozkazy“ do transportů, Terezín a pak rodinný tábor v Osvětimi-Březince, kde pocit sounáležitosti „se svými“ a vědomí zodpovědnosti jenom zesiluje. Později Ruth spolu s dalšími vězni odeslali Němci na odklizení trosek po náletech do Hamburku. Osvobozena byla v Bergen-Belsenu a do Prahy se vrátila na nákladáku. To už věděla, že v Československu nezůstane. Využila příležitosti, která se naskytla, stala se příslušnicí tzv. židovské brigády, vojenského tělesa, kde se na československém území připravovali příští vojáci izraelské armády. Do Izraele odjela v roce 1949 a – jak už jsem zmínila – stala se uznávanou novinářkou, ověřenou mnoha cenami, ba dokonce vyznamenáními.

Když paní Ruth dovypráví svůj příběh, já vypnu diktafon a loučíme se, vůbec se mi nechce odjíždět. Umiňuju si, že po návratu domů najdu kdesi u Vltavy místo přezdívané „Gan Eden“, abych se mohla poklonit památce těch, kteří zde trávili šťastný čas svého mládí a kterým svět zůstal dlužen snad úplně všechno: pět z devíti členů této skupiny holocaust nepřežilo. Na mysli mi tane citát „Smrt není zlá, ta nebolí“, nicméně v těchto konkrétních případech je to absolutní nepravda, protože – ano, šest milionů mrtvých Židů, to je – jak kdesi zaznělo – statistika, platná ovšem jen do okamžiku, kdy za každou smrtí začneme vidět jednotlivce a jeho osud. Můžeme jen odhadovat, jak by se vyvíjel další život lidí z party „Gan Eden“ a čím vším by mohli světu přispět, kdyby nedošlo k obrovskému zdecimování židovské komunity. Ruth Bondy přispěla v míře maximální. Tečka.

Znovu Kirjat Tiv'on

V Tel Avivu balíme a jedeme po jediné zpoplatněné izraelské dálnici směr Galilea do Kirjat Ti'von. Vítání s Chavou a Maxem bylo veliké a upřímné a povídání také. Je co probírat, protože kdyby to šlo, tak si na uplynulý půl rok strávený doma v Praze zřídím přechodné bydliště v knihovně Židovského muzea: dokumenty přivezené z Izraele jsem doplňovala materiály získanými právě zde. Teď to všechno potřebuju prokonzultovat a dát do kontextu, v čemž mně pomáhají právě mí izraelští „andělé strážní“, bez kterých bych byla, lidově řečeno,

namydlená. Jejich podpora se neomezuje pouze na verbální aktivity; jsem si vědoma všeho, čeho se nám od nich dostává, včetně podpory materiální (a je mi jasné, že to nespravila ani námi objednaná večeře na závěr pobytu v Tivonu).

V pokoji pro hosty opět zřizujeme základnu pro výjezdy a za chvíli to tam začíná vypadat značně neuspořádaně: všude bágly, stůl zasypán papíry, poznámkami, mapami, foťáky, diktafony, vybitými bateriemi a vším možným, co cestovatel potřebuje k životu v cizí zemi, která už vlastně tak úplně cizí není ☺. Do domestikovaného jedince mám sice ještě daleko, nicméně dovedu si docela dobře představit, že za určitých okolností jsem tady „doma“.

Přes velké množství práce dojde nicméně také na ono „lechajim“, mně tak dobře známé z loňska, s tím rozdílem, že letos jsme na ten koňak čtyři. Přivezly jsme vynikající francouzskou značku, několik lahví však za dobu našeho pobytu takzvaně padne za vlast (a je jedno, jestli izraelskou nebo

českou), protože každovečerní přípitek se prostě odmítnout nedá. Navíc je příjemné posedět a probrat události uplynulého dne a – to hlavně – vyfasovat rady, jak naložit s tím či oním, kudy jet, aby se člověk nezamotal, nechat si vyložit, jak se píše a jak vyslovuje tohle a támhleto ...

Pohostinnost v Kirjat Tivon: Chava, Max a Čičako

Zatíší s koňakem ... Ta nejmenší „lampa“ je moje a červené kalhoty jsme si fakt dopředu nedomluvili.

Stejně jako loni jsou nám Chava s Maxem nápomocni absolutně ve všem a se vším. A Max je navíc postižen čímsi, co by se snad dalo nazvat jako „zákaz děkování“. Prostě slovo „dík“ nesmíme vypustit z pusy, protože se nám v tu ránu dostane repliky, že v tomhle domě se děkuje až na závěr. Jenže když ten závěr přijde, tak skrz sevřené rty nemůžu dostat vůbec nic, natož nějaké díky. Vší silou mlčím a mám co dělat, abych se nerozbrečela.

Ale to dost předbívám. Zatím malujeme do mapy trasy, zapisujeme souřadnice míst, která ještě musíme navštívit a připravujeme se na rozhovory s dalšími zajímavými lidmi, protože jak to zatím vypadá, nezajímaví se v Izraeli snad ani nevyskytují. A znovu se potvrzují slova o zemi jako rezervoáru příběhů, protože stejně tak jako loni i letos mám pocit, že i kdybych tady strávila zbytek života, nestihnu to všechno nafotit, vyslechnout, zapsat, zdokumentovat.

Diktafon, náš věrný kamarád, je znovu k dispozici a tak kromě obvyklé večerní práce „dohazujeme“ k dokonalosti to, co jsem natočila vloni. Chava i Max přidávají podrobnosti a vzniká rozsáhlý epos, takže přemýšlím, jak to všechno smysluplně využít – a napadá mě nějaká přehledně zpracovaná biografie. Ale to zase předbívám.

Kromě toho fotím kapitoly z Maxovy knihy „Izraelci pocházející z Československa“ kapitoly o židovských mládežnických hnutích a nechávám si překládat alespoň nadpisy – taková stále se opakující klasika, abych doma věděla, na co mají moji překladatelé sáhnout nejdříve.

Kfar Ruppin (Ruppinova vesnice)

V neděli jedeme do kibucu Kfar Ruppin (Ruppinovy vesnice) poblíž hranic s Jordánskem na severu Izraele, kde na nás čeká archivář Elijahu Chaviv a jeho žena Edna. Domlouvání návštěvy bylo trochu složitější, vloni se mi nepovedlo zdejší archiv kontaktovat, tak si říkám,

že letos to snad bude, musí být, o to lepší.

Překladatelské role se ujímá Hanka Raz původně z Prahy, se kterou v archivu strávíme několik hodin, během kterých si střídavě povídáme, a střídavě fotografujeme předložené materiály, které přináší a zase odnáší Elijahu. Hanka překládá tu hebrejskou hrůzu a já jsem velmi vděčná za tuto pomoc, na kterou je zde člověk bez pořádné znalosti jazyka odkázán téměř neustále. Hanka se z Prahy do Palestiny dostala přes Anglii, kde strávila celou dobu války a se „svou“ adoptivní rodinou je v kontaktu do dnešních dnů. Z rodiny originální téměř nikdo nezůstal. Dokumentů je hodně, bohužel opět převážně

Kfar Ruppin; paní učitelka
Hanka Raz a archivář
Elijahu Chaviv

v hebrejštině – kibuc zakládali členové hnutí Makabi Hacair, mimo jiné i z Československa, a tak zde nacházím české stopy v množství větším než malém.

*Ellen Glassner se svými přáteli
z hnutí Makabi Hacair po
příchodu do Československa
v roce 1936*

Ellen Glasner dnes

A chvála Bohu také ještě dost žijících Čechoslováků (i naturalizovaných), protože kromě Hanky se posléze setkáváme s řadou dalších zajímavých lidí. Například s Ellen Glassner, členkou Makabi Hacair, která do Prahy utekla z Berlína v roce 1936, v pohnutých dobách, kdy v Německu už pro Židy přestávalo být místo a u nás se pořád ještě věřilo, že podobná zvěrstva by přece demokratická společnost Masarykovy republiky nepřipustila. Ellen se stala členkou pražské dívčí kvucy (hebr. skupiny, oddílu) Ester hned v roce 1936 a po nějakém čase se vypracovala na vedoucí. Její příběh se podobá desítkám těch, které jsem už vyslechla. Také jí se horkou československou půdou podařilo opustit dřív, než došlo k nejhoršímu. Naštěstí. Chvilí si povídáme, pak fotograflu její skautské album.

Jenže za chvíli nás náš průvodce Elijahu žene dál, protože prý „kibuc je Čechoslováků plný a musíme stihnout ještě další“, a tak zde nakonec putujeme od jednoho k druhému podle toho, jak kdo má zrovna čas. Není totiž nic nezvyklého, že i lidé po devadesátce navštěvují různé přednášky, kurzy a účastní se nejrozličnějších vzdělávacích aktivit (které ze všeho nejvíc připomínají naši univerzitu třetího věku), a tak vlastně nikoho na poprvé nenajdeme doma.

Potom nás Edna zve do kibucnické jídelny na oběd a během jídla se dozvídáme, jak se zde ocitla ona sama, respektive její rodina. Edna patří ke druhé generaci příchozích, český už bohužel

*Edna Chaviv: zachránila
nás před bídnou smrtí
v Norem*

nemluví, takže lámeme angličtinu o 106. Zjišťuju, že Ednina maminka pocházela z Přerova, kde byla členkou hnutí Makabi Hacair. V rodině se traduje příběh o tom, jak se na letním táboře v Hranicích setkala s legendárním Fredy Hirschem, v té době rovněž členem Makabi Hacair a současně cvičitelem Makabi. Do Palestiny utekla těsně před válkou – zdá se, že dnešek je dnem příběhů s dobrým koncem ☺.

Pak to opět bereme s rozběhem. Na závěr se setkáváme s Aninou Korati, sestrou někdejšího mluvčího Charty 77 Josefa Vohryzka (na jeho texty si kromě jiného pamatuju ze samizdatového Kritického sborníku). Anina vzpomíná na mládí strávené v Makabi Hacair: „Myslím, že zakladatel skautingu byl geniální psycholog, který přesně věděl, které komponenty má mládež zapotřebí. Vše, co jsem se v hnutí naučila, mi už nikdo nevzal.“ Vzpomíná také na začátek okupace a zazní věta o tom, že přítomnost Němců v Praze byla jak černý mrak...

Příběhy s dobrým koncem nicméně pokračují; také Anině se podařilo díky dokonalé organizační práci Makabi Hacair a zastřešujícího hnutí Hechaluc zvednout kramle dřív, než se mohlo cokoliv stát. Život si zachránil i bratr Pepík, kterého rodiče včas poslali do Švédska. Jenže u Aniny ta záchrana neproběhla bez komplikací: z Prahy sice odjela v roce 1939, nicméně pak se na devět měsíců celý kontingent vysídlelců zadrhl v Bratislavě, díky bezprecedentní anglické politice na dalších pět let na Mauriciu, a teprve pak se skupina Makabi Hacair zvaná „Gimel“ (podle třetího písmene hebrejské abecedy; takto abecedně se „číslovaly“ všechny skupiny emigrantů Makabi Hacair) dostala do Kfar Ruppín. Nicméně: parta „Gimel“ měla při vši smůle vlastně kliku, protože lidé ze čtvrté skupiny „Daled“ už se ven z republiky nedostali vůbec. Většina jejích členů zahynula v koncentračních táborech.

Anina Korati: Máš to blbě...

Pak vyrábíme společné foto; stojíme a „po skautsku“ zdravíme. Anina mě chvíli pozoruje a pak vystřelí: „Máš to blbě...“ Chvilku nevím, co mám blbě, když ale vidím její pohled namířený na moji pravou ruku v pozdravu, kriticky si ji prohlížím taky. Čičako pomalu odkládá foťák, dokud si to zdravení nevyřešíme, neshledávám ale nic, co by se tím slovem

dalo označit. Nechápatě zírám, pak se ptám, a zjišťuju další zajímavou věc: u českých skautů platí „silnější **chrání** slabšího“ a palec tedy překrývá malíček. U skautů židovských ovšem platilo „silnější **podpírá** slabšího“, a tedy palec malíček pouze lehce podepřel. Bingo! Není to „blbě“, jen trochu jinak!

Skautské album Aniny Korati bohužel nestihneme ofotit, vůbec k tomu nedojde – což ovšem představuje další důvod navíc, proč je třeba začít s přípravou třetí cesty (když tedy odmyslím takové ty důvody oficiální, jako že v Jeruzalémě je obrovský Centrální sionistický archiv, který jsem ještě neviděla a podobně, pořád ještě zbývají vazby osobní, které zde nabývají čím dál většího významu).

Na archeologické naleziště Beit Shean, které se nachází poblíž kibucu, tentokrát nezbývá čas, je dost pozdě, a když odjíždíme „domů“ do Kirjat Tiv'on, v duchu si říkám: někdy příště. Pomalu se z toho „příště“ stává mantra.

Intermezzo – Hledá se Rudolf Menzeles (aneb: Záhady i po sedmdesáti letech)

Na tomhle místě musím zmínit příběh, v jehož rozluštění jsem se neodvažovala doufat. Když jsem před časem psala knihu o skautském odboji během druhé světové války na severní Moravě a ve Slezsku, objevila jsem pozapomenutou story o židovském mládenci z rodiny Kleinů, Erichovi. Byl členem 1. chlapeckého oddílu v Ostravě a kluci mu přezdívali Kostra. Legenda zněla tak, že dobrovolně odešel do Terezína, aby tam založil skautský oddíl a pomáhal s výchovou dětí v obtížných podmínkách. Rozloučil se – a zmizel. Nikdo ho už nikdy neviděl, nikdo o něm neslyšel. Ani během války v Terezíně, ani po válce v Ostravě nebo kdekoli v jinde.

1. skautský oddíl v Ostravě, vedený legendárním Vládou Čermákem. Řada členů tohoto oddílu během druhé světové války pracovala v odboji. Erich Klein-Kostrá stojí v horní řadě druhý zleva

Trošku jsem po tomto příběhu „šla“, protože některé jeho okolnosti mně do sebe nezapadaly. Například: pamětníci uváděli, že Kostra se s nimi před odchodem do Terezína loučil; rozloučit se přijel také za skautkami spráteného ostravského 1. dívčího oddílu, pobývajících v té době na táboře. Zůstala z toho setkání nedatovaná fotografie, na které jsou skautky (jedna z nich, Zorka Skalická, je v kroji) – a Erich, řečený Kostra. Bez kroje – a bez Davidovy hvězdy, což se pro moje pátrání ukázalo být dost důležité. Odvodila jsem si z toho několik závěrů: jestliže je Zora v kroji, nutně

muselo jít o tábor v roce 1939. Roku 1940 už byly jak kroje, tak další skautské atributy zakázány a kromě toho byla většina táborů Němci rozehnána. To, že Kostra nemá na tričku hvězdu, je také signifikantní: v Protektorátu ji Židé museli nosit od září 1941.

Podtrženo a sečteno: Kostra nemohl o prázdninách roku 1939 plánovat odchod do Terezína, protože v té době Terezín jako místo koncentrace židovských obyvatel ještě nefungoval; první Židé, vyslaní na přípravné práce, tam odešli až v listopadu 1941. Kromě toho jsem zjistila, že Erichovo jméno není v oficiálním seznamu terezínských vězňů vůbec evidováno. Takže: kam tedy Kostra vlastně zmizel?

Napadlo mě také, že mohl být odeslán do Niska ve východním Polsku: první židovské transporty odjížděly z republiky v říjnu 1939 právě tam, šlo převážně o ostravské a severomoravské Židy (byla to jakási německá zkouška toho, jak by mohlo vypadat „konečné řešení“). Teoreticky to časově odpovídalo, kdyby to nemělo zásadní chybu: Kostra není ani v seznamu těchto vězňů, ani v žádném jiném seznamu. Prostě není. A korunu všemu nasadila ostravská genealožka paní Salomonovičová, když mně sdělila, že Ericha Kleina nemá v evidenci ostravských Židů vůbec. A přitom si ho všichni skauti pamatují, v oddíle Vládi Čermáka byla členy celá řada chlapců Kleinových, vesměs to byli bratři a bratřanci... Prostě záhada.

Erich Klein se sloučí se skautkami 1. dívčího oddílu v Ostravě (1939)

Trochu světla do tohoto guláše vnesla dosud žijící vůdkyně ostravského 1. dívčího oddílu Jaryna Kostková (na fotografii stojí vpravo vedle Kostry), která si vzpomněla, že v inkriminované době se

na cestu do Palestiny chystalo několik jejích židovských spolužaček z gymnázia, ke kterým se Kostra mohl přidat – a pak by jeho zmizení dávalo smysl (co ovšem smysl nedávalo, byla skutečnost, že se nikomu neozval ani po válce). Vzpomněla si dále, že na nějakém mezinárodním setkání tělocvikářů těsně po válce narazila na Čecho–Izraelce původně z Bohumína jménem Rudolf Menzeles, který před válkou zachraňoval severomoravskou židovskou mládež a odvážel ji do Palestiny; ten by prý snad o tom všem mohl vědět nejvíc. Řekla mně tehdy: to jméno si dobře si zapamatuj a hledej.

No jo, hledej. To se dobře řekne, ale hůř provede, zvlášť když člověk ví, že si téměř každý Čechoslovák po příchodu do Palestiny nebo později Izraele pohebrejštil jméno. Je to jak v tom přísloví o jehle a kupce sena. Zkoušela jsem hledat už během prvního pobytu v archivu Makabi Hacair v Kfar Hamakabi, protože jsem předpokládala, že Menzeles jako tělocvikář mohl být před válkou členem Makabi. Bez úspěchu.

Po přiletu do Čech jsem prohlížela materiály z Kfar Ruppín a když jsem pročítala různé texty, narazila jsem na dopisy v němčině psané jistěmu Rudimu. Blesklo mi, že také Kfar Ruppín zakládali členové Makabi Hacair... Stačil jeden telefonát do archivu ve Kfar Ruppín a Rudolf Menzeles byl na světě. A to na náhody moc nevěřím. Zbývá vyluštit jeho hebrejské poznámky a časem třeba zjistím také to, zda se na seznamech jeho chráněnců nacházel rovněž Erich Klein – Kostra a co se s ním stalo.

Neot Mordechai podruhé

Protože k loňským „dluhům“ musím připočítat také archiv v Neot Mordechai, vydáváme se na cestu do horní Galileje. Sice jsem zde byla a něco nafotografovala, ovšem vzhledem k množství materiálu uloženého v archivu hnutí Tchelet Lavan to přece jen bylo zoufale málo. No a – dobře se jezdí tam, kde to už znám ☺. Také zde nás už čekají a Haggai nás odvádí do „pracovny“, kde se vítáme s Tami. Když všude vidím ty tuny krabic, zarosí se mně čelo. Místy mě napadá, že nejlépe by bylo odstěhovat se do Izraele tak na dva roky a starosti se zpoceným čelem i s leccíms ostatním by odpadly.

Letos se to odehrává bez účasti československé party; jediným jejím zástupcem je pětadevadesátiletý někdejší Ostravák Gogo, který zpracovává popisky k historickým fotografiím. Počítač bravurně zvládá a my jen zíráme. Gogo patří k těm, jejichž „paměťový rezervoár“ je nevyčerpatelný a jména i data sype z rukávu. Řidička Čičako se mu věnuje a já se pro změnu věnuju fotografování stovek stran různých dokumentů, jak už se stalo zvykem.

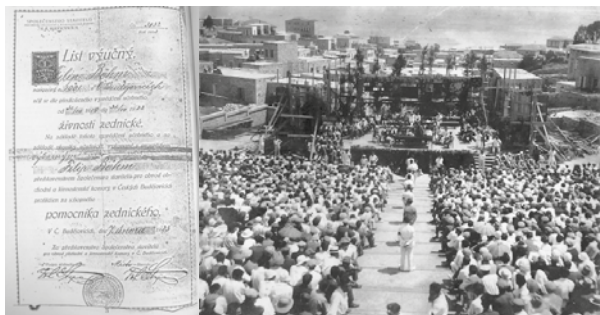
Tentokrát se věnuju materiálům zaznamenávajícím činnost Tchelet Lavanu v jednotlivých českých a moravských městech (na Slovensku se tohle hnutí neuchytilo). Strávím nad tím celý den s výjimkou pauzy na oběd: Tami nás žene do kibucnické jídelny, kde je všeho tolik, že se nám za chvíli dělají boule za ušima. Reviduju svoje původní nadšení pro změnu trvalého pobytu, protože tohle množství vynikajícího jídla by ze mne brzy udělalo dýchavičnou bednu.

Další „pracovní skupina“, tentokrát v Neot Mordechai; uprostřed sedí pětadevadesátiletý Ostravák Gogo, člen Tchelet Lavan

Na závěr, když hledáme něco úplně jiného, vytáhne Haggai složku (zde už jednou zmíněného) architekta Philipa Böhma, který v Čechách „rozjžděl“ oddíl Tchelet Lavan v Plzni, hachšary tohoto hnutí v Göhle v západních Čechách a Staré Libavě na Moravě, aby vzápětí odešel do Palestiny a vystavěl tady kus Tel Avivu a půl Haify. Ze složky se vysypou hebrejsky psané pětidílné vzpomínky a mně už poněkolkáté padá čelist, protože občas se v tom hebrejském moři objeví texty v němčině nebo angličtině a když se do nich začtu, je čím dál tím víc patrný význam, který Philip Böhm řečený „Filoš“ pro izraelské stavebnictví a architekturu měl. Je jasné, že také tomuto člověku budu muset v budoucnu věnovat zvýšenou pozornost. Čtvrtý sešit Böhmových vzpomínek v hebrejštině mají v archivu dvakrát, tak jeden dostávám na památku. Je to super. Nakonec dojde k tomu, že si z Izraele odvážím víc knih, než kolik jsem sem vezla, včetně těch křížovek pro Maud Beer.

**Výuční list
list
Philipa
Böhma**

**Dělnický dům
s amfiteátre, který vystavěl Philip Böhm, člen Tchelet Lanav, v Haifě (zdroj: historický archiv Technionu, Haifa)**

Na zpáteční cestu vyrazíme dost pozdě, přesto ale zkusíme hledat kultovní místo Izraelců – Tel Chai. GPSka, která nás suverénně dokáže dostat z každé „kufrovací“ bryndy, dělá tentokrát – slovy Káji Maříka – divy a tak brzy končíme svou jízdu na jakémsi podivném plácku u Tel Chai Industrial Park. Motáme se tam jak „kača v čepici“ (tohle se pro změnu říká na mé rodné jižní Moravě, resp. na Slovácku), ani tam, ani zpátky, prostě nikam, protože nás to furt vede na zmíněný plácek, takže pro tentokrát hledání památníku vzdáváme a jedeme domů.

Znovu Eva Adorian, Ma'ayan Zvi a Ramat ha-Nadiv

Ten den chceme dopoledne navštívit Evu Adorian v Ma'ayan Zvi a odpoledne zajet do Kfar Masaryk. Eva je někdejší členkou hnutí El Al, a v Masarykově vesnici se zase hodně angažovali slovenští skauti z hnutí Hašomer Hacair. Ale člověk míní a Pán Bůh mění. Tentokrát „měnila“ také Eva.

Dorazíme do kibucu a já doluju z paměti, jak vypadá Evin domek. Vlastně to zase takové „dolování“ není, poněvadž domeček má nádhernou zahrádku, kterou si pamatuju z loňska, a tak vlastně nehledáme, jdeme víceméně najisto. Po nezbytné kávě a několika sklenicích vody, bez které by člověk v těchto zeměpisných šířkách dojel velice brzy na dehydrataci, přichází ke slovu – jak jinak – diktafon a loňské poznámky, doplňujeme chybějící informace a padají další jména.

Ramat ha-Nadiv: tak tomuhle místu se kdysi přezdívalo „the miserable one“

Coastal Plain Observation Point

The names of settlements founded or aided by the Palestine Jewish Colonization Association (PICA) and by Baron Edmond de Rothschild, are engraved on this stone relief map. In addition, the names of several other cities have been added for geographic orientation. The cultivated fields and fish ponds seen below on the coastal plain, were developed following drainage of the Kabara swamps, an initiative of Baron Edmond de Rothschild during the years 1922-1926, which eliminated a source of malaria and swamp fever.

Povídání o tom, jak to tady všechno vlastně vzniklo

kibuců, které dotoval svými penězi, včetně tohoto nádherného parku. Právě sem, na jeho zamilované místo, byly později z Paříže převezeny a pohřbeny se státními poctami jeho ostatky. Také zde bylo zřízeno mauzoleum, které Edmonda Rothschilda jako význačnou osobnost palestinských a izraelských dějin připomíná.

Procházíme rozlehlý areál, Čičako fotí v „zahradě vůní“, určené nevidomým, „vonící“ rostliny, jejichž názvy jsou kromě latiny uvedeny v hebrejštině, arabštině, angličtině – a také v Braillově slepeckém písmu. Musím uznat, že se z toho nakonec vyklubal jeden z nejhezčích dnů izraelského pobytu.

Využíváme příležitosti a hovoříme s Evou také o jiných aspektech života, než jen o El Alu – to ale už v místní vegetariánské restauraci. Eva sbírá paměti a dokumentuje životopisy tzv. „vatikim“, přistěhovalců do Izraele, o tom už jsem psala.

Podobá se to tak trochu mojí „izraelské“ práci a tak zvědavě naslouchám a srovnávám zkušenosti. „Moji“ respondenti dorazili do Izraele ze Slovenska,

Když se však po nějaké hodině chceme zvednout a odjet, nejde to, protože Eva říká: „Když už jste tady, musíte vidět Ramat ha-Nadiv, abyste pořád jen nepracovali“. V duchu mi vytane na mysli přísloví: zdvořilost, krásná ctnost, rychle se rozloučím s odjezdem do Kfar Masaryk – a jedeme jinam. Nahoru na kopec k městečku Zichron Ja'akov, kde francouzský filantrop židovského původu, baron Edmond Rotschild, založil překrásný park a zahradu. Ramat ha-Nadiv bylo původně místo plné malárie a komárů, kteří ji přenášeli; jenže právě podobná místa si s oblibou vybírali židovští settleři ke zvelebení a tak díky obrovské dřině generací svůj drsný charakter ztratilo. Přišlo tím i o původní arabské pojmenování „Ummlaleq“; Angličané to zde nazývali podobně: „The miserable one“, což jedno s druhým znamená mizerné místo ☺.

Filantropické aktivity barona Rothschilda po celém Izraeli jsou velmi známé, financoval a organizoval židovské osídlování Palestiny, měl „na triku“ celkem 44 míst – mošavů,

Eva Adorian v Ramat ha-Nadiv

z Čech, popřípadě z Podkarpatské Rusi, ti její se zde sešli z celého světa, takže každý z nich je součástí mozaiky jak světové, tak místní historie. A je úplně jedno, jestli část svého „předizraelského“ života prožil v Anglii, Tunisu, na Sibiři, v Německu nebo rovnou v Palestině během britského mandátu. V každém případě je to živé svědectví, které stojí za to zachovat pro budoucnost.

Když se loučíme, dostáváme od Evy tip na zasloužilou členku El Alu Věru Jakubovič, která žije v Horní Galileji, a tak je o důvod víc přemýšlet nad opětovnou cestou na sever.

Věra Jakubovič, Sde Nehemia – aneb Přejdi Jordán

Do Chulského údolí za Věrou vyrážíme o pár dní později. Popis cesty, který jsme dostaly od Evy k cestě do Sde Nehemia, jsme využily dokonale včetně věty: „U vjezdu do kibucu přejdete most přes Jordán, řeku budete mít po levé straně a pojedete tak dlouho, až zabrzdíte o velkou popelnici.“ Jenže v kibucu bylo těch popelnic tolik, že jsme absolutně neodhadly, která je ta pravá a trochu jsme si zajezdily ☺. Po pravdě řečeno: jezdily jsme kolem dokola tak, že mě z toho tekla voda ze zubů...

*Věra Jakubovič,
předválečná členka hnutí
El Al, která si toho „moc
nepamatuje...“*

Když tuhle návštěvu absolvujeme, přemýšlím o tom, že by se snad takhle kapitola mohla jmenovat třeba „Malá kapitola o velké ženě“, třebaže Věra je vzrůstu nevelkého. S ohledem na Věřin věk jsem návštěvu naplánovala na co nejkratší dobu; také proto, že úvodní stručná telefonická informace, kterou jsem od ní obdržela, nezněla moc povzbudivě: to víš, já už si moc nepamatuju... Jenže ono „nic“ mělo trochu širší dimenze a nakonec jsme ve Sde Nehemia zůstaly na oběd a pořád jsme poslouchaly. Uznejte sami: kdy taky má člověk příležitost poslechnout si ženu, která takzvaně „byla u toho“, když se zakládalo nejmladší prvo-republikové sionistické mládežnické hnutí, hlásící se svými stanovami ke skautingu? S mrazením

v zádech poslouchám o přednášce židovského filozofa Martina Bubera, proslovené v Praze začátkem roku 1937, a o tom, jak mladík jménem Pavel Kohn právě na této přednášce „odchytával“ mladé české Židy a seznamoval je se svým plánem – ustavit výlučně české hnutí, které by tvořilo protipól organizace Tchelet Lavan, jejíž někteří členové mluvili německy. Poslouchám, a začínají mně být zřejmé rozdíly, které El Al odlišovaly od ostatních hnutí. Protože většina jeho členů pocházela z českého asimilovaného prostředí, měl „jejich“ sionismus drobet

volnější koncepci, nicméně rozjezd hnutí, které nedostalo příliš času k tomu, aby se na české scéně etablovalo, byl mohutný. To, co zatím znám jenom z literatury, případně z několika fragmentů dokumentů získaných v archivu v Neot Mordechai, dostává přesnější obrysy.

Nakonec mě Věra úplně uzemní: vytáhne pětasedmdesát let starou korespondenci, dopisy, které si vyměňovali členové vedení hnutí El Al, kterým se ze země podařilo odjet do Palestiny, s těmi, kteří byli nuceni zůstat v Protektorátu, protože na ně nezbyly anglické certifikáty... Co je bez chvění, není prý pevné, ovšem v tomto konkrétním případě mně písmenka skáčou před očima, nakonec to vzdávám a rozhodnu se, že si dopisy přečtu v klidu až doma. Ruce se mně třesou tak, že do nějaké pevnosti to má hodně daleko a málem neudržím ani foťák. Pavel Kohn, zakladatel hnutí El Al, se konce války nedožil. Patřil k těm, kterým se nepodařilo odjet. Zahynul v koncentračním táboře. Konce války se nedožila ani většina těch, kteří prošli tzv. rodinným táborem v Osvětimi-Birkenau. Právě lidé z El Al působili jako vedoucí na dětském bloku. V mysli se vracím k návštěvě u Ruth Bondy: také ona znala některé ze zakladatelů. Informace se pozoruhodně propojily, nicméně stejně pozoruhodný je i guláš v mojí hlavě. Ty dopisy jsou plné života a naděje. Bohužel příliš často při této práci zakopnu o osvětimský komín. Nikdy si na to nezvyknu.

Tel Chai:

Hledáme to místo už podruhé a já věřím v úspěch. Tel Chai najít musíme. Jednak je místem pro Izraelce posvátným, druhak pro mě tak trochu také, protože si je jako insignii vybralo židovské skautské hnutí Brit Trumpeldor (zkráceně zvané Bejtar). Říkám si: kdo chce, ten může, a v duchu přemlouvám GPS, aby se tentokrát vyhnula „industriálnímu parku“ a vedla nás správným směrem.

Za chvíli přijíždíme na kopec a já podvědomě hledám mezi stromy sochu lva, kterou znám dílem z publikací ze třicátých let a dílem z fotek z poslední doby. Je vedro na padnutí, zastavujeme na parkovišti a jdeme po chodníku do mírného kopce. Konečně se objevuje „Roaring lion“, řvoucí lev. Socha je menší, než jakou jsem si ji představovala, ale místo je důstojnost sama. Všude izraelské vlajky. Kousek odtud bránil v roce 1920 Josef Trumpeldor proti arabskému útoku vesnici Kfar Giladi a padl spolu s dalšími obránci. Tel Chai – Hora života. Trumpeldor

Josef Trumpeldor (zdroj: wikipedia)

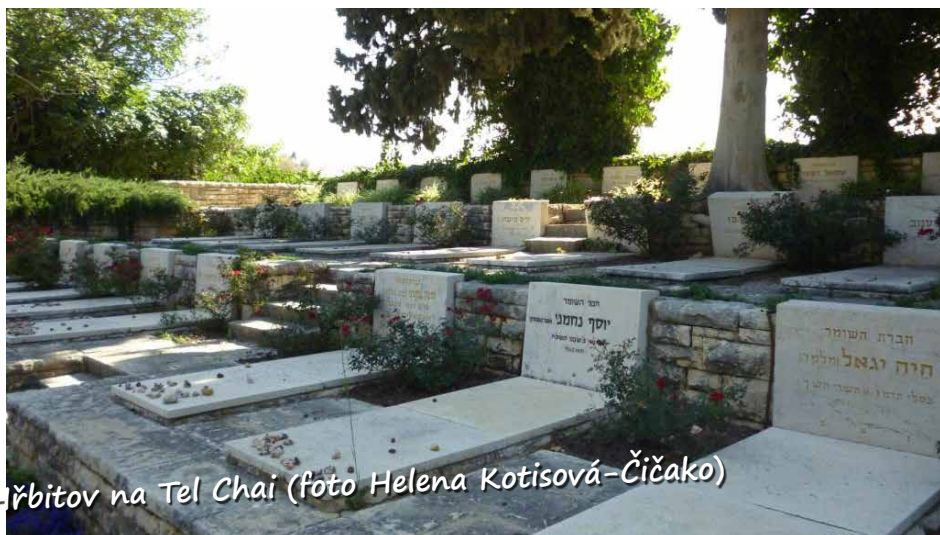
zde – paradoxně – o život přišel. Posmrtně se stal ikonou židovských revizionistů, byl podle něj pojmenován Trumpeldorův svaz (hebr. Brit Trumpeldor), a výraz „Tel Chai“ se stal pozdravem skautů tohoto hnutí, který se vžil asi tak jako naše „nazdar“.

Stojím u sochy, dívám se do údolí a tiše si bzučím píseň „Shir Bejtár“, která byla hymnou hnutí Bejtár – a tím i hymnou československých skautů, kteří se k Bejtaru hlásili. Je to rázná píseň vyjadřující různé aspekty, kterými je toto hnutí proslulé, místy je ale text zvláště poetický: Ivri gam be oni ben sar – což v překladu znamená „I v bídných časech Žid je princem“. Když Zeev Žabotinský psal v roce 1932 text této hymny, nemohl vědět nic o tom, co se o pár let později pro Židy chystá. Sem, na toto místo, se tahle melodie i ta slova jakýmsi zvláštním způsobem hodí.

Trumpeldorův hrob jsme nenašly, protože pomníčky jsou – pochopitelně – v hebrejštině (i když sem tam se anglický nápis objeví) a jsou jich zde stovky. Za hřbitovni zdí směrem na Kfar Giladi nacházíme novodobé pietní místo: památník mladých kluků, vojáků, kteří zde byli zabiti při útocích během takzvané druhé války s Libanonem v roce 2006. Jako všude jinde v Izraeli je i tady propojená historie se současností.

*Roaring Lion: Nápis na
památníku: Tov lamut
bead arcenu – Je dobré
zemřít za naši vlast
(údajně poslední slova
Josefa Trumpeldora)*

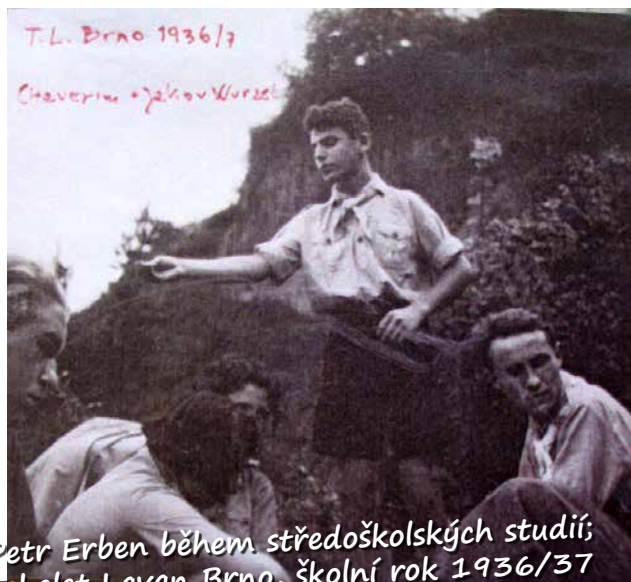

Hřbitov na Tel Chai (foto Helena Kotisová-Čičako)

Kiriat Shmona, město pod kopcem, svým názvem také připomíná památku Josefa Trumpeldora a dalších padlých ve stejné bitvě. V překladu to totiž znamená Město osmi: tolik bylo mrtvých židovských obránců. Stejně jako v případě Masady i v tomhle případě chápu, proč byl Trumpeldor vybrán jako frontman, podle kterého revizionisté pojmenovali svoji organizaci mládeže. Příklady táhnou...

Petr Erben, Ashkelon

Svištíme po dálnici číslo šest ze severu na jih a já se těším. Už vloni v kibucu Neot Mordechai zazněla od pamětníků tato věta: co o Tchelet Lavan neví Petr Erben, nestojí za to, aby člověk věděl. Takže jsem si velmi dobře vědoma toho, za kým jedeme: čeká nás setkání s legendou židovského skautingu.

Kromě svých zvědavých dotazů vezu Petrovi pozdravy severomoravských skautů zastoupených Drákulou a Elfem Foldynovými, kteří v opavském archivu strávili nejednu chvíli, aby vyhrabali dokumenty vztahující se k ostravské (a posléze frýdecké) rodině Eisenbergových (což bylo Petrovo původní rodné příjmení). Petr totiž ve Frýdku působil ve skautském oddíle Tchelet Lavan a bratři Foldynovi jako místní znalci skautské regionální historie sehnali řadu zajímavých materiálů, které vezu sebou.

Po příjezdu do Ashkelonu hledáme příslušnou ulici a za chvíli už si u kávy povídáme s Petrem o jeho skautském mládí, „pobytech“ v koncentracích i o životě tady v Izraeli. Od začátku je jasné, že hovoříme s chodící encyklopedií. Petr začal do oddílu Tchelet Lavan ve Frýdku chodit ve třinácti letech. V roce 1936 odešel na studia do Brna, kde pokračoval v činnosti. Vzpomínal na poslední velký tábor v srpnu 1939 v Orlických horách na Pastvinách a také na setkání s Fredy Hirschem. Tato „známost“ se mu pak velmi hodila v Terezíně. Vzpomínal také na zajímavou zkušenost z prázdnin roku 1940, kdy úplně sám zorganizoval „pracovní skautský tábor s hlídací věží a vším, co k tomu patří“, jak to nazval, protože kromě klasického táboření se zde také pracovalo na blízkém statku. Tábor spolu s ním absolvovalo čtyřicet mladých lidí.

Jenže Němci tábor „vybrali“ a zlikvidovali. Pak už následovaly jiné tábory, ne ty skautské: nasazení na nucené práce, v roce 1942 odjezd do Terezína, pak Osvětim, Mauthausen, Gusen... Petr díky své fyzické zdatnosti a také díky pořádné dávce štěstí válku chválabohu přežil. V roce 1948 po převzetí moci komunisty opustil Československo a – už jako ženatý člověk – zakotvil v Izraeli.

Od Petrovy ženy Evy vím, jak moc se hodila znalost skautských uzlů: když pluli do Izraele, zastihla je někde u Sardinie strašlivá bouře, loď se příšerně houpala, vlny bičovaly palubu a tak byli nuceni trávit čas v kajutě. Eva byla těhotná a situace nevypadala růžově: Eva ležela na posteli a dobře jí nebylo ani omylem. Navíc to neustálé házení ze strany na

stranu... „Petr otevřel kufr a vyndal si vázanky – měl jich hodně – a já udiveně koukám, proboha, v tomhle pekle vázanky? Na co? Svázal je uzlem a přivázal mě k posteli, abych se neskutálela... No není to skaut?“

V Izraeli se manželé Erbenovi skvěle uchytili a skvěle žijí dodnes. Postavili krásný dům, země izraelská je přijala za své. Petr stavěl krásné domy, Eva nejdříve pracovala ve zdravotnictví a potom se vrhla na psaní knih. Oba vzali „za svou“ myšlenku, že všechno to důležité je třeba uchovat v paměti následujících generací a stali se členy spolku Beit Terezín, což je dokumentační a vzdělávací středisko v jednom, které sdružuje bývalé terezínské vězně a stará se, aby se nezapomnělo na ty, kteří během holocaustu zahynuli.

skaut Petr Erben dnes

Závěr

Přiblížil se závěr výpravy do země izraelské. V Kirjat Tiv'on se loučíme s našimi strážnými anděly Chavou a Maxem, v duchu se loučíme s celou zemí – a není nám moc veselo. Na letišti Ben Gurion vracíme auto, ve tři ráno se proboujíme do odbavovacího prostoru, před šestou ranní do letadla a po deváté dopolední přilétáme do Prahy. Třebáže je konec května, vítá nás zima jako v hladomorně – a vědomí, že ta „izraelská“ část práce je pro tentokrát hotová, nic méně část „česká“ teprve nastává. Zbývá zhodnotit pobyt, „zažít“ dojmy a pustit se do toho.

Je také naprosto jasné, že další z mých „dvorních překladatelů“ z hebrejštiny Jiří Pokorný, student Husitské teologické fakulty, mě nebude mít rád – téměř veškerý materiál, který přivážím, je hebrejsky (také tento člověk patří k mým „andělům strážným“, neboť pracuje za tzv. vatikánskou měnu: zaplatpánbůh).

Konstatujeme, že na turistiku v klasickém slova smyslu nezbyl čas ani tentokrát, ale vše, co jsme v Izraeli viděly, se nějakým způsobem vztahovalo ke skautingu a mládežnickým hnutím, takže účel tahle cesta splnila. Přemýšlíme nad tím, co odlišuje Izrael od ostatních zemí a shodujeme se na tom, že je to mimo jiné i preference slov, která se člověk musí naučit jako první. Jak už jsem tu někde psala, moje první hebrejská slova byla: „ha tachaná habaá“, příští zastávka. V pořadí druhé slovo bylo „miklat“, neboli kryt. Znalost tohoto slova někdy zachraňuje lidské životy. Nedošlo našťastí k jeho použití; to až o měsíc později padaly na Izrael rakety Kassam v množství větším než malém. Jediný výbuch, který nás potkal, se udál

během zpátečního letu: v kabině letadla explodovalo moje bombičkové pero. Bylo to hustý, ale kromě modré pohromy se zase tak moc nestalo ☺.

Je to také jediná země, která to má s “rodným” jazykem drobet jinak, než země ostatní: platí tady, že hebrejštiny je jediná rodná řeč na světě, kterou své rodiče, přicházející do Izraele z celého světa, musely naučit děti.

V knize Leona Urise „Exodus“ čteme o mladých lidech tohle: „Byla to armáda Izraele a nebylo moci na světě, která by ji zastavila“. Jsem hrdá na to, že část této mládeže prošla v Československu skautským hnutím, ke kterému mám neskonalelou důvěru a které patří k tomu nejlepšímu, co mě v životě potkalo.

Tahle fotka mluví za vše... (zdroj: archiv Kvutsat Yavne)

Psáno v Praze v srpnu a září 2014 a věnováno všem „dobrým andělům“, které v Izraeli i v Čechách mám.